

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Nikitos Mezencev,
V kurso, civilinių ginčų
studijų šakos studento

Magistro darbas

Kasacijos efektyvumas Lietuvoje

Vadovas: partnerystės prof. dr. Egidija Tamošiūnienė

Recenzentas: Lekt. A. Šekštelo

Vilnius
2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe, remiantis teisiniu reglamentavimu, teisės doktrina, teismų praktika ir kitais viešai prieinamais duomenimis analizuojamas kasacijos instituto Lietuvoje efektyvumas. Analizuojant šią temą nagrinėjami su kasacinių skundų atranka susiję probleminiai aspektai, analizuojamas kasacijos efektyvumas žmogaus teisių apsaugos, proceso operatyvumo aspektu, taip pat nagrinėjamas klausimas dėl teisėjų specializacijos kasaciniame teisme apimties ir jo įgyvendinimo.

Pagrindiniai žodžiai: kasacija, civilinis procesas, kasacinis skundas, kasacinis teismas, efektyvumas, atranka, operatyvumas, specializacija.

ABSTRACT AND KEY WORDS

This paper analyses the effectiveness of the cassation in Lithuania by evaluating legal regulation, legal doctrine, case law and other publicly available data. The analysis focuses on the problematic aspects related to the selection of cassation appeals, the effectiveness of cassation in terms of protection of human rights and expeditiousness of the proceedings, as well as the scope of specialisation of judges in the Supreme Court and its implementation.

Keywords: cassation, civil process, cassation appeal, court of cassation, efficiency, selection, promptness, specialization.

TURINYS

IŽANGA	1
1. KASACIJOS GENEZĖ, FUNKCIJOS IR PASKIRTIS.....	4
1.1. Pirmosios instancijos teismo sprendimų teisėtumo kontrolės atsiradimas	4
1.2. Kasacijos atsiradimas ir raida Lietuvoje	5
1.3. Kasacijos paskirtis ir funkcijos	10
1.3.1. Kasacinės teismų sprendimų teisėtumo kontrolės poreikis	11
1.3.2. Kasacijos funkcijos ir paskirtis	12
1.3.3. Kasacijos pagrindai ir ribos	14
2. EFEKTYVUMAS TEISĖJE IR TEISINGUMO VYKDYMO PROCESU.....	16
2.1. Efektyvumo vieta ir reikšmė teisėje.....	17
2.2. Efektyvumas vykdamas teisingumą	18
3. KASACIJOS EFEKTYVUMAS LIETUVOJE.....	20
3.1. Kasacinių skundų atrankos proceso efektyvumas.....	20
3.1.1. Atrankos kolegijos nutarčių (ne)motyvuotumo problematika	20
3.1.2. Kasacinių skundų atrankos proceso efektyvumas bylos baigties aspektu	24
3.1.3. Pakartotinio kasacinio skundo problematika	26
3.1.4. Kasacijos efektyvumas asmenims naudojantis valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos paslaugomis	27
3.2. Kasacijos efektyvumas taikant ir įgyvendinant Europos Žmogaus Teisių Konvenciją	31
3.3. Kasacijos efektyvumas proceso operatyvumo aspektu.....	35
3.4. Teisėjų specializacijos ir kasacijos efektyvumo suderinamumas	37
IŠVADOS	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	43
SANTRAUKA	52
SUMMARY	53
PRIEDAI.....	54

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. 2015 m. buvęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) pirmininkas R. Norkus susitikime su Lietuvos prezidentė D. Grybauskaitė yra pažymėjęs, kad „kasacija turi tapti konkrečia, efektyvia, ne teorine ar iliuzine patikra“ (Norkus, 2015). Tuo metu 2024 m. kovo 20 d. vykstant metinio pranešimo pristatymui ir kalbant apie kasacinio teismo veiklos aktualijas, vyravo diskusija dėl kasacinių skundų atrankos modelio tobulinimo (LAT, 2024). Teismų darbo arba teisingumo vykdymo funkcijų efektyvumas yra dažnai girdima sąvoka. Šia tema ne tik dažnai kalbama viešumoje, bet ir yra inicijuojami įvairūs su tuo susiję projektai, remiami tiek nacionaliniu, tiek Europos Sąjungos (toliau – ES) lygmeniu. Pavyzdžiui, nuo 2017 m. birželio 20 d. iki 2023 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvoje buvo įgyvendinamas ES finansuojamas projektas „Teismų veiklos efektyvumo didinimas“, kurio esmė buvo spręsti netolygaus teisėjų darbo, ilgų bylų nagrinėjimo terminų, nediferencijuoto bylų skirstymo, nepakankamos teisėjų kvalifikacijos ir kitas problemas (ES, 2016). 2016 m. LAT dalyvavo projekte „Aukščiausieji Teismai kaip teisminių sistemų Europos Sąjungoje efektyvumo garantas“, kuriuo buvo siekiama gerinti kasacinių teismų darbo kokybę ir organizavimą, didinti teismų veiklos skaidrumą, gerinti administracinius ir teisinius gebėjimus, skatinti pasitikėjimą teismais, užtikrinti veiksmingesnį Europos Sąjungos teisės įgyvendinimą. Rezultate buvo išleistas gerosios praktikos vadovas aukščiausiųjų teismų valdymui, kuris aprašė tokius kasacinių teismų efektyvumo aspektus kaip jų komunikaciją su aukštojo mokslo institucijomis ir visuomene, teismų praktikos viešumą, bylų paskirstymo modelį ir jų nagrinėjimo trukmę ir pan. Taigi, tiek teisingumo vykdymo, tiek kasacijos efektyvumo klausimai yra aktualūs ir nuolat nagrinėjami.

Dar 2019 m. gegužės 13 d. LAT sudaryta darbo grupė identifikavo ne vieną su kasacijos proceso efektyvumu susijusią problemą ir tam tikrais atvejais pasiūlė jos sprendimo būdą. Savo išvadose LAT nustatė, kad yra poreikis viešinti kasacinių skundų atrankos kolegijų nutartis, jas labiau motyvuoti, gerinti pačių kasacinių skundų kokybę (LAT, 2019). Visgi, nors problemos ir buvo identifikuotos, jos ne visais atvejais buvo išspręstos. Atsižvelgiant tiek į teisingumo vykdymo efektyvumo svarbą, tiek ir į LAT, kaip vienintelio tiesiogiai kasacijos institutą taikančio teismo funkcijos svarbą, tampa aktualu įvertinti kasacijos efektyvumą įvairių kriterijų atžvilgiu ir identifikuoti su tuo susijusias problemas, bei tam tikrais atvejais pasiūlyti šių problemų sprendimo būdus.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – identifikuoti kasacijos efektyvumui reikšmės turinčius aspektus ir jų atžvilgiu įvertinti kasacijos efektyvumą Lietuvoje. tikrus kasacinių skundų atrankos ir kasacijos proceso aspektus ir jų atžvilgiu įvertinti kasacijos efektyvumą.

Darbo uždaviniai. Siekiant pasiekti magistro darbo tikslą, keliami šie uždaviniai:

- 1) Remiantis teisės doktrina, teisiniu reguliavimu, teisės praktika ir apklausos rezultatais išsigryninti pagrindinius kasacijos instituto teorinius aspektus: šio instituto genezę ir santykį su apeliacija, kasacijos atliekamas funkcijas, paskirtį ir jos ribas.
- 2) Ribota apimtimi įvertinti efektyvumo sąvokos sampratą ir aprašyti šios sąvokos reikšmę teisės ir teisingumo vykdymo kontekste.
- 3) Remiantis viešai prieinama statistine informacija, atlikta apklausa, viešojoje erdvėje prieinamomis diskusijomis, teismų praktika bei teisės doktrina identifikuoti ir apžvelgti kasacinių skundų atrankos ir vėlesnio kasacinio proceso probleminius aspektus ir šių aspektų kontekste įvertinti kasacijos (ne)efektyvumą.

Darbo objektas. Magistro darbe analizuojamas kasacijos efektyvumas Lietuvoje, efektyvumą vertinant įvairių aspektų atžvilgiu – apžvelgiamos tam tikros kasacinių skundų atrankos proceso problemos ir galimi jų sprendimo būdai, taip pat atliekamas kasacijos efektyvumo tyrimas žmogaus teisių gynimo kontekste, proceso operatyvumo principo prasme bei analizuojamas LAT veikiantis teisėjų specializacijos modelis bei su tuo susijusi problematika. Siekiant suprasti kasacijos instituto esmę ir paskirtį, ribota apimtimi apžvelgiama istorinė kasacijos genezė, apibrėžiama jos paskirtis ir funkcijos bei šio instituto santykis su efektyvumo ir veiksmingumo sąvoka.

Rašto darbo autorius pažymi, kad darbo tyrimu nebus gilinamasi į ekonominio ar vadybinio pobūdžio LAT darbo aspektus, nebus gilinamasi į LAT, kaip biudžetinės įstaigos finansavimo ir panašaus pobūdžio klausimus. Dėl ribotos darbo apimties darbu taip pat nesiekama apibrėžti vienareikšmiškos kasacijos efektyvumo sąvokos. Darbas taip pat išimtinai gilinsis į kasaciją, kaip į civilinio proceso institutą, neanalizuojant šio instituto taikymo kitose teisės šakose.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami šie metodai:

- 1) **Lyginamasis** – pasitelkiamas analizuojant Lietuvos ir kitų valstybių kasacijos instituto panašumus ir skirtumus, taip pat lyginant tam tikrus statistinius efektyvumo duomenis tarp skirtingų ES kasacinių teismų.

- 2) **Lingvistinis** – taikomas aiškinant norminių teisės aktų nuostatas, darbe analizuojamų kasacijos instituto taikymo kriterijus ir jų aiškinimą teismų praktikoje bei doktrinoje.
- 3) **Sisteminis** – naudojamas įvertinti darbe naudojamų šaltinių visumą.
- 4) **Istorinis** – naudojamas atskleisti galimybės apskūsti teismo sprendimą ir kasacijos istorinę raidą.
- 5) **Loginis** – padeda vertinti doktrinoje, teismų ir teisėjų apklausos rezultatuose esančių pozicijų tarpusavio ryšį ir pagrįstumą bei leidžia formuoti poziciją ir nuomonę darbe analizuojamais probleminiais klausimais bei formuojant sprendimo būdus.
- 6) **Statistinis** – naudojamas analizuojant ir darant išvadas dėl tam tikrų darbe nagrinėjamų kasacijos efektyvumo aspektų.
- 7) **Ekspertinio vertinimo** – naudojamas apklausiant LAT civilinių bylų skyriaus teisėjus.

Darbo originalumas. Autoriaus žiniomis, kasacijos efektyvumo tema dar ne kartą nebuvo nagrinėta nei Lietuvoje, nei užsienyje, todėl efektyvumo aspektu rašto darbo tema yra originali ir kokybiškai nauja. Tuo metu būtent kasacijos institutas Lietuvoje buvo nagrinėtas kituose magistro darbo tyrimuose – 2005 m. R. Žižytė nagrinėjo kasacijos leistinumo problemas, 2013 m. G. Kazliūnaitė nagrinėjo kasacijos ribojimų esmę, tikslą ir santykį su teise į teisminę gynybą, o 2016 m. S. Vainutyte nagrinėjo fakto ir teisės klausimų atribojimą kasaciniame procese. Pažymėtina, kad nors kiekviename iš darbų taip pat buvo iš dalies paliesti tam tikri bendri kasacijos instituto aspektai (raida, funkcijos, ribos ir pan.), nei viename iš jų nebuvo nagrinėjama efektyvumo sąvoka ir nebuvo vertinamas kasacijos, kaip teisinio instituto efektyvumas arba veiksmingumas pasirinktų kriterijų kontekste. Maža to, vėliausiai paminėtas darbas parašytas jau daugiau kaip prieš 7 metus. Atitinkamai, magistro baigiamasis darbas ir jo objektas yra originalūs.

Svarbiausi šaltiniai. Kaip jau buvo minėta, kasacijos efektyvumo tematika yra kokybiškai nauja, ir dėl to rašto darbo autoriui didelę dalį informacijos reikėjo rinkti iš įvairių šaltinių. Rengiant darbą didžiausią įtaką darbo turiniui padarė: T. Valančiaus daktaro disertacija instancinės teismų kontrolės formavimosi tematika, A. Vaišvilos išleistas teisės teorijos vadovėlis, kone vienintelis Lietuvoje nagrinėjęs teisinio veiksmingumo sampratą, LAT kasacinių bylų skyriaus ir atrankos kolegijų nutartys, įvairūs statistinio pobūdžio šaltiniai (LAT metiniai pranešimai, CEPEJ ir EK ataskaitos). Unikaliu duomenų šaltiniu buvo rašto darbo autoriaus atlikta LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų apklausa, parodžiusi pačių teisėjų požiūrį į tam tikrus su kasacija susijusius aspektus.

1. KASACIJOS GENEZĖ, FUNKCIJOS IR PASKIRTIS

LAT, kaip vienintelis kasacijos funkciją atliekantis teismas Lietuvoje, yra neatskiriama bendrosios kompetencijos teismų sistemos dalis. Dėl to, analizuojant kasacijos instituto Lietuvoje efektyvumą, būtina apžvelgti instancinės teismų sprendimų kontrolės sistemos bei kasacijos ištakas, susiformavimą ir paskirtį. Pirmoje šio skyriaus dalyje rašto darbo autorius aptars galimybės apskūsti pirmosios instancijos teismo sprendimų, t.y. apeliacijos, susikūrimą ir jos formas. Antrame skyriuje bus apžvelgtas kasacinės kontrolės instituto atsiradimas ir raida Lietuvoje. Trečioje dalyje bus gilinamasi į LAT paskirtį ir jo funkcijas.

1.1. Pirmosios instancijos teismo sprendimų teisėtumo kontrolės atsiradimas

Apeliacinė teismų sprendimų kontrolė, t.y. galimybė apskūsti pirmosios instancijos teismo (žemiausios grandies teismo) sprendimus, yra pakankamai senas institutas. Pagal teisės istoriką, profesorių J. Machovenko teisė pateikti apeliacinį skundą pirmą kartą atsirado dar 122-123 m. pr. Kr. Romoje. Tuometiniame Sempronijaus įstatyme buvo įtvirtintas principas „kiekvieną teismo sprendimą leista apskūsti“. Pagal J. Machovenko, teisė apskūsti valstybės pareigūnų teisinius sprendimus tais laikais vadinosi apeliavimo tautai institutu, kuris buvo viena svarbiausių piliečio teisių apsaugos priemonių (Machovenko, 2019, p. 108). Teisės doktrinoje nurodomos tokios teisės apskūsti pirmosios instancijos teismo sprendimą priežastys:

Pirma, teisėjas, kaip ir bet kuris kitas žmogus, spręsdamas bylas klysta tiek aiškindamas, tiek taikydamas teisės normas. Klaidos gali atsirasti dėl patirties arba kvalifikacijos stokos, nesąžiningumo, taip pat dėl kitų priežasčių.

Antra, teismo sprendimas gali būti neteisingas ir dėl šalių arba kitų asmenų nesąžiningų veiksmų – melagingų parodymų, ekspertizės ir pan., taip pat dėl sudėtingos teisinės sistemos, neaiškių teisės normų, praktikos nevienodumo (Driukas, et al., 2009, p. 12; Mikelėnas, et al., 2005, p. 263).

Nagrinėjant apeliacinės instancijos sistemas matyti, kad jos yra išskiriamos į dvi formas: visišką (neribotą) arba dalinę (ribotą). Visiškosios (neribotos) apeliacijos pavyzdys yra 1806 m. Prancūzijos civilinio proceso kodekso nuostatos, kurios apeliacinės instancijos teismą įvardijo kaip „antrąją instanciją“, kur paprasčiausiai vyko pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme. Neribotos apeliacijos procese

nagrinėjimo dalykas yra ne pirmosios instancijos teismo sprendimas, o pirmosios instancijos teisme suformuluotas ginčo dalykas. Tai reiškia, kad neribota apeliacija yra pakartotinis bylos nagrinėjimas remiantis apeliacinio skundo apibrėžtomis ribomis siekiant atsakyti į klausimą – ar byla išspręsta teisingai tiek faktiniu, tiek teisiniu aspektu. Tuo metu dalinė (ribota) apeliacija, kuri buvo įtvirtinta pavyzdžiui dar 1895 m. Austrijos civiliniame procese, yra laikytina ne pakartotiniu bylos nagrinėjimu, o pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma, kuri skirta pirmosios instancijos teismo padarytoms teisės ir fakto klaidoms ištaisyti. Ši apeliacijos forma remiasi logika, jog pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas turėtų būti tikrinamas remiantis ta pačia informacija, kuri buvo prieinama pirmosios instancijos teismui. Būtent dėl to šią apeliacinio proceso formą pasirinkusiose sistemose yra ribojamas naujos medžiagos (įrodymų) pateikimas apeliacinės instancijos teismui (Ambrasaitė, 2003, p. 7-10).

Pažymėtina, kad pagal nuoseklią LAT praktiką, Lietuvoje egzistuoja ribotos apeliacijos modelis, kuriam būdinga tai, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas apeliacine tvarka tikrinamas pagal byloje jau esančius ir pirmosios instancijos teismo ištirtus ir įvertintus duomenis (LAT nutartis civ. byloje e3K-3-284-611/2023).

Taigi, galimybė apskusti pirmosios instancijos teismo sprendimą yra jau senai susiformavęs teisminio proceso institutas. Lietuvoje įtvirtintame apeliacijos modelyje, nors ir ribojamas naujų argumentų arba medžiagos teikimas, pirmosios instancijos teismo sprendimas yra tikrinamas tiek teisės taikymo, tiek faktų nustatymo prasme. Apeliacinės instancijos teismo kompetencija tampa svarbi vertinant kasacinio teismo kompetencijos ribas ir šio teismo paskirtį, kadangi kasacinis teismas, priešingai negu žemesnės instancijos teismai, neturėtų iš naujo vertinti faktinių aplinkybių, o jos turi būti kokybiškai ir visapusiškai išnagrinėtos būtent pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose.

1.2. Kasacijos atsiradimas ir raida Lietuvoje

Kasacija, kaip teisminės kontrolės institutas, priešingai nei apeliacija, susiformavo daug vėliau. Pagal V. Mikelėną kasacija pirmą kartą atsirado Prancūzijoje 1790 m., ten įkurus kasacinį teismą (*Cour de Cassation*). Tuo metu ši institucija buvo sudedamoji parlamento dalis ir nenagrinėjo bylų, o prižiūrėjo ar teismai vienodai taiko ir aiškina teisę. Net ir vėliau *Cour de Cassation* tapus Prancūzijos teismų hierarchijos viršūne, jo funkcijos nepasikeitė (Mikelėnas, et al., 2005, p. 319).

Lietuvoje iki 1840 m. birželio 25 d. galiojęs Trečiasis Lietuvos statutas nenumatė kasacinės kontrolės instituto. Tuo metu egzistavo tik pirmosios instancijos teismai bei Vyriausiasis Tribunolas, kuris atliko apeliacinės instancijos teismo funkcijas (Deviatnikovaitė, 2023, p. 92). Tik 1864 m. carui Aleksandriui II inicijavus Rusijos imperijos teisės sistemos reformą, taipogi ir Lietuvoje pirmą kartą atsirado kasacijos institutas. Pagal priimtus Teismų nuostatus Rusijos imperijoje buvo sukurta penkių grandžių ir trijų instancijų sistema, kurios viršūnėje buvo Valdantysis Senatas, susidarantis ir civilinių ir baudžiamųjų bylų skyrių (Valančius, 2022, p. 29). Nors dėl Lietuvoje tuo metu vykstančių sukilimų bei kitų vidinių ir išorinių veiksnių aptartos reformos buvo įgyvendinamos palaipsniui, nevienodai ir nenuosekliai – jų esmė buvo numatyti netgi šiomis dienomis pažįstamą „klasikinę trinarę teismo instancinių grandžių sistemą“ (Valančius, 2022, p. 30). Pagal minėtas reformas į kasacinį teismą galima buvo kreiptis 1) dėl akivaizdaus įstatymo normos iškreipimo ar (ir) neteisingo įstatymo aiškinimo kvalifikuojant nusikalstamą veiką ir skiriant sankciją; 2) dėl tokio reikšmingo teisenos proceso normų pažeidimo, kad teismo skirta sankcija negali būti laikoma teisėta; 3) dėl įstatymu deleguotos valdžios ribų peržengimo. Pagal T. Valančių tokiu reguliavimu nebuvo iškreiptas kasacijos institutas, tiriantis tik teisės taikymo klausimus – ginčas nebuvo sprendžiamas iš esmės, tačiau teismas buvo įpareigotas tikrinti priimto sprendimo teisėtumą ir vadovautis savo paties išaiškinimais, o Valdantįjo Senato išaiškinimai teismams buvo privalomi (Valančius, 2022, p. 33). Vėlesni istoriniai įvykiai (pirmasis pasaulinis karas, Vokietijos imperijos okupacinis laikotarpis) lėmė dar kitokios teismų sistemos organizavimą ir kasacijos instituto egzistavimą. T. Valančiaus teigimu pirmojo pasaulinio karo metais Lietuvoje pagal tuo metu buvusį vokiškąjį modelį nebuvo likę kasacijos, teismai buvo visiškai priklausomi nuo militarinės valdžios, o valdžių atskyrimo principas praktiškai neegzistavo (Valančius, 2022, p. 38).

1918 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Laikinoju teismų įstatymu buvo pradėta kurti Lietuvos nacionalinė teismų sistema. Ji buvo pastatyta ant jau aptarto 1864 m. Rusijos imperijos reformų pagrindo ir susidarė iš trijų grandžių ir dviejų instancijų sistemos. Pasak šios sistemos rengėjo, tuometinio teisingumo ministro P. Leono – Rusijos imperijos teismų sistema buvo „pakankamai tobula“, todėl būtent Rusijos imperijos sistema tapo pavyzdžiu pirmajai nacionalinei Lietuvos teismų sistemai (Valančius, 2022, p. 42-43). Visgi, vienas didžiausių skirtumų tarp 1864 m. Rusijos imperijos ir 1918 m. Lietuvoje įtvirtintos teismų santvarkos buvo tai, kad Lietuvoje ne tik kad nebeliko kasacijos instituto, bet jis buvo eksplicitiškai panaikintas pagal Laikinojo teismų įstatymo nuostatas, pagal kurias „kasaciniai skundai dėl Apygardos Teismo ir Vyriausiojo Tribunolo sprendimų

negalimi.“ Tokia teismų santvarka jau visai netrukus parodė neigiamus to rezultatus – pasireiškė didžiulis darbo krūvio tarp skirtingų apeliacinės instancijos teismo grandžių, skirtumas, kuomet Apygardos teismai būdavo priversti išnagrinėti apie 40 kartų daugiau bylų negu Vyriausiasis Tribunalas. Dar viena didelė problema pasireiškė įstatyme neįtvirtintus vieningos doktrinos formavimo ir įstatymų aiškinimo funkcijos perdavimo konkrečiam teismui. Nors šią problemą buvo bandyta ištaisyti šias funkcijas perduodant Vyriausiajam Tribunalui, jo galimybės formuoti vienodą teismų praktiką ir teisės aiškinimą buvo reikšmingai suvaržytos, kadangi didžioji dalis bylų į šį teismą paprasčiausiai nepatekdavo (Valančius, 2022, p. 46). Atsižvelgiant į šias problemas, 1933 m. buvo priimtas naujas Teismų santvarkos įstatymas, kuris galutinai įtvirtino Vyriausiojo Tribunolo, kaip vienintelio visoje šalyje kasacinio teismo, kompetenciją, pagal kurią pastarasis turėjo nagrinėti civilines išnagrinėtas apylinkės teismų, apygardos teismų ir Apeliacinių Rūmų. Pagal T. Valančių pagrindinis šios reformos bruožas buvo Apeliacinių Rūmų sukūrimas, kadangi buvo pilnai atskirtos apeliacinė ir kasacinė instancijos. Visgi, nepaisant to, kad reforma buvo išspręstos konceptualios teisingumo įgyvendinimo problemos, teismų darbo efektyvumas vis dar buvo išlikęs atskira problema, kuriai reikėjo sprendimo (Valančius, 2022, p. 53-55).

Kadangi šio rašto darbo objektu yra kasacijos efektyvumas, jo kontekste naudinga bent trumpai pagal prieinamus duomenis apžvelgti tarpukario Lietuvos kasacinio teismo darbo efektyvumą „neišnagrinėtų bylų likučio“ atžvilgiu, t.y. apžvelgti kiek bylų Vyriausiojo Tribunolo veikloje būdavo perkeliamos į kitus metus. Kaip bus matyti iš vėlesnių šio rašto darbo skyrių, šio rodiklio apžvalga yra vienas iš būdų patikrinti konkrečiau teismo, tame tarpe ir kasacinio teismo, efektyvumą. Tokios šiuolaikinės institucijos kaip Europos veiksmingo teisingumo komisija (CEPEJ) bylų išnagrinėjimo rodiklį vertina kaip vieną iš efektyvaus teismo darbo rodiklių (EK komunikatas dėl ES teisingumo rezultatų suvestinės, 2023). Atitinkamai, pagal tuometinius duomenis per metus po reformų priėmimo (1934 m.) Vyriausiąjį Tribunalą pasiekė 1480 kasaciniai skundai civilinėse bylose, o 1936 m. Vyriausiasis Tribunalas buvo sukaupęs 1194 kasacinius skundus civilinėse bylose. Tai reiškia, didžioji dalis skundų Vyriausiajame Tribunalose „nuguldavo“ į sekančius metus, iš ko daroma išvada, kad teismų sistemos darbo efektyvumo problema, nepaisant reformų, buvo opi (Valančius, 2022, p. 55).

Tarpukario Lietuvos kasacinio teismo kompetencija ir jo atliekamos funkcijos buvo reglamentuotos net keliais teisės aktais. Pagrindinis jų – tuo metu galiojęs Civilinės teisenos įstatymas reglamentavo, kad kasacinis skundas galėjo būti paduotas: 1) kai aiškiai iškreipta tiesioginė įstatymo prasmė arba įstatymas netinkamai išaiškintas; 2) kai prasilenkta su

tokiais svarbiais teisenos dėsniais ir formomis, jog dėl jų nesilaikymo nusprendimui negalima pripažinti teismo sprendimo galios; 3) kai peržengtos teisingumo arba valdžios ribos. Įstatymas taip pat ribojo galimybę paduoti kasacinį skundą bylose, kuriose ginčo suma yra mažesnė negu 500 litų (Valančius, 2022, p. 59). Įdomu tai, kad panašaus pobūdžio ginčo sumos ribojimą iki 2011 m. buvo galima rasti ir dabartiniame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (toliau – LR CPK), kurio 341 str. numatė, kad kasacija negalima ginčiuose, kurių suma mažesnė negu 5 000 litų, išskyrus tam tikrus su viešuoju interesu susijusius atvejus. Be įstatyminio reglamentavimo, tuometinio kasacinio teismo kompetencija buvo taip pat gan plačiai aptarinėjama ir teisės doktrinoje. Anot T. Valančiaus, Vyriausiojo Tribunolo doktrina atliko plečiamąją ir aiškinamąją teismų sprendimų instancinės kontrolės sistemą reglamentavusių teisės normų funkciją, o žemesnės instancijos teismus laikyti Vyriausiojo Tribunolo doktrinos buvo įpareigoję tuomet galioję teismų santvarkos ir proceso įstatymai (Valančius, 2022, p. 64). To meto teisininkas ir profesorius V. Mačys kasaciją vardijo kaip teismų sprendimų apskundimo institutą, justicijoje sprendžiantį dvejopą problematiką: užtikrinantį apeliacinės instancijos teismo proceso klaidų eliminavimą ir teismui deleguotos pareigos „užverti spragas, išaiškinti įstatymą ir suderinti prieštaraujančius įstatymus“ vykdymą. Pasak jo, kasacinis teismas bylas turėjo nagrinėti tik įstatymų taikymo atžvilgiu (Valančius, 2022, p. 69, cituoja Mačį, 1923, p. 61-62). Panaši kasacinio teismo kompetencija, kaip bus matyti iš vėlesnės šio skyriaus dalies, įtvirtinta ir šių dienų Lietuvos teismų santvarkoje.

1940 m. Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, daugelio mokslininkų teigimu, Lietuvos valstybingumas, o tame tarpe ir savarankiška nacionalinė teismų sistemos raida ir jos formavimasis – nutrūko (Valančius, 2022, p. 88; Griškevič, 2013, p. 25). Kartu su okupacija Lietuvos nacionaliniai įstatymai neteko galios, o prieš tai buvusi teismų sistema pakeista pagal Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos konstituciją, kurioje buvo įtvirtinta trinarė teismų sistema, kurios viršuje taip pat egzistavo kasacinė justicija – Lietuvos TSR Aukščiausiasis Teismas. Visgi, ypatingas sovietinės teismų sistemos bruožas buvo tai, kad savo esme neegzistavo apeliacija – po pirmosios instancijos teismo sprendimo, šalis galėjo kreiptis tik į kasacinės instancijos teismą. To meto teisės profesijos atstovai tokią sistemą buvo įvardiję kaip neribotosios apeliacijos ir klasikinės kasacijos hibridinį junginį (Valančius, 2022, p. 93). Naujos medžiagos pateikimas ribojamas nebuvo, o teismas buvo įpareigotas pilna apimtimi patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimą tiek teisės, tiek faktų atžvilgiu (Valančius, 2022, p. 96-97). Kitas dalykas, išskyręs sovietinę teismų santvarką nuo kitų, buvo peržiūros procesas, kuris iš esmės leido peržiūrėti net ir galutinį Aukščiausiojo Teismo sprendimą. Anot T. Valančiaus, šis instrumentas buvo

naudojamas kaip valstybės intervencijos įrankis, kadangi sprendimo peržiūros galėjo prašyti ne tik bylos šalys, bet ir Aukščiausiojo teismo pirmininkas bei prokuroras (kuris apskritai galėjo ir nebūti konkrečios bylos šalimi) (Valančius, 2022, p. 98). Peržiūros institutas teoriškai įtvirtino galimybę teismo sprendimą peržiūrėti dar 3 kartus – Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo prezidiume, vėliau šio teismo plenumė ir galiausiai TSRS Aukščiausiojo Teismo plenumė (Griškevič, 2013, p. 26; Mikelėnas, et al., 1999, p. 2). To meto teisės doktrina propagavo, kad tokia sistema buvo užtikrinamas teismų praktikos stabilumas ir bet kokio, net ir įsiteisėjusio, tačiau neteisingo ir nepagrįsto teismo akto eliminavimas (Valančius, 2022, p. 100). Nepaisant nurodyto, darbo autoriaus nuomone, šių tikslų siekimu iš civilinio proceso buvo eliminuoti pamatiniai dispozityvumo bei operatyvumo principai, o kasacija, kuri turėtų būti aukščiausia teismų sistemos valdžios dalis, formuojanti vienodą teisės taikymą, neteko didelės dalies savo reikšmės.

Lietuvai 1990 m. paskelbus ir atkūrus priklausomybę teismų santvarkos sistema iš esmės nesikeitė. Nors tuo metu ir buvo poreikis keisti sovietinę teismų santvarkos sistemą, šis laikotarpis doktrinoje įvardijamas kaip chaotiškas (Valančius, 2022, p. 103-104). Įstatymų leidėjas, atstatęs 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos konstitucijos galiojimą vis dėl to paliko sovietmečiu galiojusią teismų santvarką – pirmąją instanciją bylas nagrinėjo rajonų (miestų) teismai, o kasacine – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Taipogi buvo paliktas galioti ir LTSR civilinio proceso kodeksas. Dėl to, teisės taikymo prasme, perėjimas iš sovietinės į nacionalinę teisės sistemą buvo sklandus ir iš esmės nepastebimas (Valančius, 2022, p. 107). 1992 m. priėmus Laikinojo Pagrindinio Įstatymo pataisas Lietuvoje buvo įtvirtina šiuolaikinėmis dienomis pažįstama ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta keturių grandžių teismų sistema – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos Apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Šiuo žingsniu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir vėl tapo vieninteliu kasacinę funkciją vykančiu teismu ir buvo iš esmės grįžta prie sistemos, buvusios 1933-1940 m. tarpukario Lietuvoje (Griškevič, 2013, p. 74-76). Visgi, tokia sistema, pradėjusi veikti nuo 1995 m. sausio 1 d. netrukus ir vėl buvo sudrumsta – dėl didžiulio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo darbo krūvio ir negalėjimo kokybiškai užsiimti jam paskirta intelektine veikla (biuletenių, apibendrinimų rengimu ir pan.) įstatymų leidėjas nusprendė laikinai (iki bus priimti nacionaliniai baudžiamojo ir civilinio procesų įstatymai) padalinti kasacinės kontrolės funkciją tarp Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Apeliacinio teismo tokiu būdu, kad Lietuvos Apeliacinis Teismas tapo kasacine instancija byloms, apeliacine tvarka išnagrinėtoms apygardų teismuose (Griškevič, 2013, p. 222-223). Tokia sistema to meto teisininkų bendruomenėje buvo sukėlus didžiulę kontroversiją, kadangi buvo sumaišytos apeliacijos

ir kasacijos funkcijos, tačiau L. Griškevič teigimu „laikinu šių normų galiojimu buvo išlaikyta tam tikra kompromisinė situacija ir palikta galioti principinė pozicija dėl apeliacinio ir kasacinio procesų atskirumo, laikinai ją paminant teismų funkcionavimo vardan“ (Griškevič, 2013, 225).

2003 m., įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksui, galima laikyti tuo momentu, kai kasacinio teismo funkcijos ir paskirtis tapo tokiais, kokius mes juos žinome šiomis dienomis. Jeigu iki 2003 m. Lietuvoje iš esmės veikė neribotos kasacijos modelis, kuris neįtvirtino jokių kasacijos pagrindų ar kasacinių skundų atrankos, naujuoju reguliavimu kasacinio teismo kompetencija buvo susiaurinta iki bylų, kuriose proceso ar materialinės teisės pažeidimas turi „esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui“ (Valančius, 2022, p. 181). Tokiai kasacinio teismo kompetencijai užtikrinti buvo taipogi sukurtas ir naujas LAT atrankos kolegijos institutas, kurios dėka turėjo būti užtikrinama vienodam teisės aiškinimui aktualių bylų atranka.

Apibendrinant aptartą kasacijos instituto genezę matyti, kad kasacijos modelis Lietuvoje dėl įvairių tiek vidinių, tiek išorinių priežasčių buvo nepastovus, daug kartų keitėsi ir evoliucionavo. Nuo XIX a. Lietuvai buvo primestas Rusijos imperijos teismų santvarkos modelis, kuris pirmą kartą lėmė kasacijos atsiradimą Lietuvoje. Vėlesnis tarpukario Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas visiškai atsisakyti kasacijos buvo nevykęs, o šios problemos sprendimas įkuriant išimtinai kasacinės instancijos funkcijas vykdančią teismą ir su tuo susijusios reformos buvo pertrauktos Sovietų Sąjungos okupacijos. Ši okupacija Lietuvoje iki tol buvusią teismų santvarką pakeitė savąja, kurioje ne tik, kad neliko apeliacijos instituto, bet ir kasacijos modelis buvo specifinis, vykdamas iš esmės tiek apeliacijos, tiek kasacijos funkcijas. Kadangi sovietinės okupacijos laikotarpiu kasacinis teismas buvo stipriai politizuota įstaiga, kurios sprendimai galėjo būti pakeisti, visiškai natūralu, kad Lietuvai 1990 m. atgavus nepriklausomybę, vienas iš jos pagrindinių siekių buvo pertvarkyti teismų santvarkos ir kasacijos institutą pagal demokratinę Vakarų valstybių praktiką, kas buvo galutinai pasiekta 2003 m. įsigaliojus iki nūdienų galiojančiam civilinio proceso kodeksui.

1.3. Kasacijos paskirtis ir funkcijos

Siekiant iširti kasacijos, kaip instituto efektyvumą, būtina ne tik apžvelgti pastarosios genezę ir raidą, bet ir išsiaiškinti ko šiuo institutu apskritai yra siekiama ir kokia yra jo užduotis teisinėje sistemoje. Dėl šios priežasties šioje skyriaus dalyje darbo autorius

panagrinės šių dienų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atliekamas funkcijas, jo kompetencijos ribas ir galiausiai paskirtį.

1.3.1. Kasacinės teismų sprendimų teisėtumo kontrolės poreikis

Pirmosios instancijos teismui visapusiškai išnagrinėjus civilinę bylą, o apeliacinės instancijos teismui patikrinus pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą tiek teisės taikymo, tiek faktų išnagrinėjimo aspektu, kyla natūralus klausimas dėl ko apskritai reikalingas kasacinės kontrolės institutas. Panagrinėjus į šį klausimą atsakančią Lietuvos teisės doktriną, galima išskirti tokias kasacijos reikalingumo priežastis:

Pirma, klaidas daro ne tik pirmosios, bet ir apeliacinės instancijos teismai, todėl reikalingas papildomas mechanizmas šioms klaidoms ištaisyti (Mikelėnas, et al., 2005, p. 311);

Antra, apeliacine tvarka bylas Lietuvoje nagrinėja iš viso šešios teisminės institucijos (penki apygardų teismai ir Lietuvos apeliacinis teismas). Esant tokiam savarankiškų teismų skaičiui atsiranda tikimybė, kad juose formuojama praktika bus nevienoda arba net prieštaraujanti viena kitai aiškinant tas pačias teisės normas. Atitinkamai, valstybėje turi egzistuoti dar viena savarankiška institucija, kuri šią nenuoseklią praktiką vienodintų (Mikelėnas, et al., 2005, p. 311). Anot A. Driuko, galimybė peržiūrėti jau įsiteisėjusį teismo sprendimą yra sąlygojama siekio užtikrinti teismų praktikos vienodumą, o tam reikalinga ypač kvalifikuota institucija, galinti visas jėgas skirti tik šiai užduočiai (Driukas, et al., 2009, p. 189-190).

Trečia, teisės taikymas ir aiškinimas yra daug sudėtingesnis procesas, nei bylos faktų analizė. Tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad bylos faktus užtenka išnagrinėti du kartus – pirmoje ir apeliacinėje instancijose ir dėl to yra iki minimumo sumažinama fakto klaidos tikimybė. Tačiau dėl teisės aiškinimo ir taikymo proceso sudėtingumo, teisės klaidų tikimybė išlieka didelė. Tad siekiant iki minimumo sumažinti ir teisės klaidos tikimybę – belieka teisines bylos aplinkybes tikrinti trečią kartą. Šiuo aspektu pažymėtina, kad nepaisant galimybių patikrinti teismo sprendimo teisėtumą skaičiaus, visada lieka tikimybė, kad net ir kasacinis teismas padarys klaidą. Tas pripažįstama ne tik teisės doktrinoje (Mikelėnas, et al., 2005, p. 312), bet ir bus matyti iš kasacijos efektyvumo analizės, atliktos kitame šio rašto darbo skyriuje.

Taigi, poreikis vienodinti net kelių žemesnės instancijos teismų praktiką ir eliminuoti dažnas su teisės aiškinimu ir taikymu susijusias klaidas (kas natūraliai atsiranda

dėl sudėtingos teisinių problemų prigimties), reikalauja vienos papildomos aukštos kvalifikacijos institucijos, galinčios šį poreikį atliepti. Neegzistuojant kasacijos institutui nebūtų pasiektas teisės aiškinimo ir taikymo vienodinimas, nebūtų formuojamos aukšto lygio teisės taisyklės ir ištaisomos teisinės klaidos. Šie veiksniai, rašto darbo autoriaus nuomone, sudarytų sąlygas formuotis skirtingai teismų praktikai, kas atitinkamai iškraipytų ir patį teisės aiškinimą, dėl ko mažėtų pasitikėjimais teismais ir pačia teise.

1.3.2. Kasacijos funkcijos ir paskirtis

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 str. 2 d. numato, kad Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus. Dar 2003 m. praktikoje LAT yra nurodęs, kad „kasacinio teismo paskirtis – tikrinti žemesniųjų instancijų teismų įsiteisėjusių sprendimų ar nutarčių teisingumą vienodo teisės aiškinimo aspektu“ (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-1114/2003). Pasak A. Driuko, kasacijos paskirtį ypač gerai atskleidžia tai, kad jos uždavinys – nagrinėjant bylas formuluoti abstrakčias teisės normų taikymo ir aiškinimo taisykles, t.y. kurti precedentus, į kuriuos privalo atsižvelgti kiti teismai, taikydami tas pačias teisės normas panašaus pobūdžio bylose (Driukas, et al., 2009, p. 191). Tai reiškia, kad kasacinis teismas atlieka labiau viešojo intereso funkciją – teisės taikymo ir aiškinimo vienodinimą visoje valstybėje (LAT nutartis civ. byl. 3K-3-133/2005).

Visgi, panagrinėjus teisės doktriną plačiau, matyti, kad kasacinis teismas Lietuvoje yra dvejopos paskirties institucija, užtikrinanti tiek viešąjį interesą, tiek iš dalies vykdanți teisingumą konkrečioje byloje. Viešasis interesas be abejo pasireiškia vienodos teismų praktikos formavimu ir teisės plėtojimu (norminis kasacijos požymis), o privatus – galimybe ištaisyti žemesnės instancijos teismų padarytas teisės aiškinimo ir taikymo klaidas ir tokiu būdu apginti privatų šalies interesą (individualus kasacijos pobūdis). Pagal nuoseklią LAT praktiką „kasacinėje instancijoje svarbesnė yra viešoji funkcija, t. y. svarbiau yra tai, kad kasacinis teismas pasisakytų aktualiais teismų praktikai teisės taikymo ar aiškinimo klausimais, o ne vykdytų konkrečių teismo sprendimų ar nutarčių reviziją“ (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-219/2009). Taigi, nors pagal LAT praktiką prioritetas turėtų būti taikomas viešajai funkcijai, anot buvusios LAT civilinių bylų skyriaus pirmininkės J. Stripeikienės šis interesų balansas nėra toks paprastas – neretai tenka spręsti, kuriai iš šių dviejų funkcijų suteikti prioritetą. Jos teigimu, kasacijos instituto reguliavimas neužkerta kelio lygiaverčiai šias funkcijas derinti, kadangi būtent nuo privataus asmens

intereso ir iniciatyvos apskritai tampa įmanomas kasacinis procesas ir atitinkamai minėtos viešosios funkcijos vykdymas (Stripeikienė, 2010, p. 18). Kaip pastebi autorė, privati ginčo šalis „nėra suinteresuota rizikuoti savo laiku, investuoti į bylinėjimosi išlaidas, samdyti advokatą vien todėl, kad užtikrintų vienodą teisės aiškinimą valstybėje“, todėl tampa labai svarbu, kad šalies nesutikimo su teismo aktu argumentai būtų „įvynioti“ į visuomenei reikšmingą teisės taikymo klausimą. Atitinkamai, šios interesų pusiausvyros kontekste ir pačiam kasaciniam teismui kyla pareiga teismo sprendimą modeliuoti tokiu būdu, kad būtų išryškinti tiek viešosios, tiek privačiosios funkcijos aspektai (Stripeikienė, 2010, p. 19). Minėtą išvadą patvirtina ir ta aplinkybė, kad visais atvejais kasacinis teismas teisės normas aiškina ne *a priori*, o siedamas jas su konkrečios bylos faktais (Mikelėnas, et al., 2005, p. 321). Kasacinio teismo paskirties dualizmą papildomai patvirtina ir autoriaus atlikta LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų apklausa. Į klausimą „kokia, jūsų manymu, yra pagrindinė kasacijos paskirtis Lietuvoje?“ atsakę 6 teisėjai pasidalijo į du požiūrius – 50 proc. nurodė, kad tai yra „vienodos teismų praktikos formavimas, teisės plėtojimas“, o kiti 50 proc. nurodė, kad tai yra viešosios ir privačiosios kasacijos funkcijų derinimas (žr. priedą Nr. 1).

Kitas svarbus aspektas nagrinėjant kasacijos paskirtį yra šio instituto vieta teismų sistemoje vertinant, ar kasacinis teismas yra trečioji instancija. Pavyzdžiui E. Kūris, aprašinėdamas bendrosios kompetencijos teismų sistemą, ją įvardija kaip instancinę, o kasaciją – kaip trečiąją instanciją, kurioje vyksta įsiteisėjusių sprendimų peržiūra teisės taikymo atžvilgiu (Kūris, 2011, p. 111, 113). Tuo metu pagal A. Driuką jau aptarti kasacijai keliami tikslai suponuoja, kad ji negali būti laikoma trečiąja instancija, ir kad tai yra ekstraordinarinė ir išimtinė teismo aktų sprendimo teisėtumo kontrolės forma (Driukas, et al., 2009, p. 191). Tai, kad kasacija nėra laikoma trečia instancija savo praktikoje yra pažymėjęs ir pats kasacinis teismas (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-419/2013). Taigi, nepaisant konkretaus konsensuso nebuvimo, kasacija, dėl savo išimtinumo ir specifinės paskirties, neturėtų būti laikoma trečiąja instancija. Autoriaus nuomone, trečiąja instancija LAT galėjo būti laikomas tik iki 2003 m. įvestų reformų, kuomet egzistavo neribota kasacija ir neegzistavo kasacinių skundų atranka, dėl ko asmuo galėjo būti užtikrintas dėl pakartotinio skundo nagrinėjimo kasacine tvarka kreipiantis į „trečiąją instanciją“. Šiuo metu, kai egzistuoja griežti kasacinio skundo atrankos pagrindai, o didžioji dalis kasacinių skundų yra nepriimami, kaip neatitinkantys kasacijos pagrindų (žr. pav. LAT 2023 m. metinį pranešimą, p. 76), kasacinis teismas nebeturėtų būti laikomas trečiąja instancija.

Išanalizavus teisės doktriną ir teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad kasacija Lietuvoje – tai išimtinė įsiteisėjusių teismo sprendimų (nutarčių) peržiūrėjimo ir teisingumo vykdymo forma, užtikrinanti vienodos teismų praktikos formavimą ir teisės

plėtojimą (taikymą ir aiškinimą), bei užtikrinanti žemesnių instancijų teismų teisės klaidų eliminavimą.

1.3.3. Kasacijos pagrindai ir ribos

Kaip jau buvo aptarta ankstesnėje šio skyriaus dalyje, nuo 2003 m. Lietuvoje pradėjo veikti naujas kasacinio proceso modelis. Pagal jį kasaciniame teisme nagrinėjama ne bet kuri byla, o tik tokia, kurią nagrinėti nutarė trijų teisėjų atrankos kolegija. Kasacinis skundas priimamas, jei išvelgiama, kad dviejose teismų instancijose išnagrinėjus bylą galėjo būti padarytas teisės pažeidimas, kuris turi esminę reikšmę vienodam teisės aiškinimui ir taikymui (LAT, 2019). Tokiu būdu Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pasaulio šalių egzistuoja taip vadinama „leidimų“ sistema, kurią užtikrina LAT vykdomas atrankos procesas. Pavyzdžiui Suomijoje byla Aukščiausiajame Teisme gali būti nagrinėjama tik egzistuojant „esminei“ materialiosios ar proceso teisės klaidai; tuo metu JAV byla į Aukščiausiąjį Teismą gali patekti tik jeigu keliamas teisės klausimas yra susijęs su konstitucijos taikymu, aiškinimu ar pagrindines žmogaus teises įtvirtinančių teisės normų pažeidimu (Mikelėnas, et al., 2005, p. 315).

Pagal Lietuvos teisės doktriną kasacijos pagrindas – tai įstatyme įtvirtintos aplinkybės, kurioms esant įsiteisėjęs teismo sprendimas ar nutartis gali būti peržiūrėta kasacine tvarka, su sąlyga, kad tokiomis aplinkybėmis motyvuotai remiamasi kasaciniame skunde (Driukas, et al., 2009, p. 217). LR CPK 346 str. 2 d. numato tris tokius kasacijos pagrindus: 1) materialinės ar procesinės teisės normų pažeidimas, turintis esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui, jeigu šis pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėto sprendimo (nutarties) priėmimui; 2) jeigu teismas skundžiamame sprendime (nutartyje) nukrypo nuo LAT suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos; 3) jeigu LAT praktika ginčijamu teisės klausimu yra nevienoda. Šio rašto darbo kontekste aktualu aptarti kiekvieną iš nurodytų pagrindų.

Analizuojant pirmąjį kasacijos pagrindą matyti, kad jo taikymui yra įtvirtintos dvi sąlygos – 1) pažeidimas turi esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui; ir 2) pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėtam sprendimui priimti. Atitinkamai, jos abi yra būtinos. Esminė reikšmė vienodam teisės aiškinimui ir taikymui, anot A. Driuko, pasireiškia tada, kai „nekyla abejonių dėl byloje keliamo teisės klausimo svarbos precedentui, nevienkartiniam taikymui skirtai teisės taikymo ir aiškinimo taisyklei sukurti“ (Driukas, et al., 2009, p. 218, 222). Papildomai šį kasacijos pagrindą analizavęs V.

Mikelėnas nurodo, kad materialinės ar procesinės normos pažeidimas turi būti toks, kad pats viešasis interesas reikalautų kasacinio teismo intervencijos. Be to, reikšmingais vienodos teismų praktikos formavimui atvejais laikomos ir tos bylos, kuriose tiek pirmoji, tiek antroji instancija teisės normą išaiškino skirtingai, o kasacinio teismo pasisakymo šiuo klausimu nėra (Mikelėnas, et al., 2005, p. 326). Taip pat svarbu pabrėžti ir nuoseklią kasacinio teismo praktiką, pagal kurią vien tik abstraktus ir neargumentuotas nurodymas, kad buvo netinkamai taikyta viena ar kita teisės norma, nesudaro kasacijos pagrindo (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-153/2005). Tai reiškia, kad net ir objektyviai egzistuojant vienam ar kitam kriterijus atitinkančiam pažeidimui, kasacija bus negalima tiesiog dėl nepakankamos kasacinio skundo argumentacijos. LAT taip pat yra suformulavęs taisyklę, pagal kurią LR CPK 329 str. 2 d. nurodyti absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, taip pat patenka į pirmąją kasacijos pagrindą ir jų (ne)buvimą kasacinis teismas patikrina savo iniciatyva (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-866/2003).

Antrasis kasacijos pagrindas atsiranda tuomet, kai žemesnės instancijos teismas nukrypsta nuo LAT praktikos. Sprendžiant dėl šio pagrindo egzistavimo, anot A. Driuko, reikia išsiaiškinti du dalykus: 1) ar kasatoriaus keliamu klausimu apskritai yra suformuota LAT teisės aiškinimo ir taikymo praktika; ir 2) ar teismas, neturėdamas teisinio pagrindo, nukrypo nuo šios praktikos. Pagrindęs šias dvi būtinašias sąlygas, kasatorius taip pat turi įrodyti, kad: 1) buvo nukrypta nuo suformuotos LAT praktikos; ir 2) nukrypimas padarytas neturint tam teisinio pagrindo (Driukas, et al., 2009, p. 228-230). Būtent šiuo kasacijos pagrindu užtikrinama iš Konstitucijos kylanti maksima, kad tokios pat bylos turi būti sprendžiamos taip pat (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Šio pagrindo taikyme, anot J. Stripeikienės, taip pat labai svarbus dėmesys skiriamas kasatorių ir jų atstovų vaidmeniui – kasatoriui nepakanka abstrakčiai nurodyti skundžiamo sprendimo nukrypimo nuo suformuotos kasacinio teismo praktikos, bet reikia kruopščiai ir detaliam atskleisti sutampančias faktines skundžiamo ir tuo, kuriuo remiamasi, sprendimų aplinkybes, kurių netinkamas žemesniųjų instancijų teismų teisinis vertinimas ir yra nukrypimas nuo kasacinės praktikos (Stripeikienė, 2010, p. 19).

Galiausiai, tais atvejais kai dėl ginčijamo teisės klausimo egzistuoja skirtinga, nevienoda LAT praktika, atsiranda trečiasis kasacijos pagrindas. Šis pagrindas gali būti taikomas tada, kai kasatorius pagrindžia, jog egzistuoja bent dvi LAT nutartys, kuriose aktuali teisės norma, esant tokioms pačioms arba panašioms faktinėms aplinkybėms, buvo išsiaiškinta arba pritaikyta skirtingai (Mikelėnas, et al., 2005, p. 326; Driukas, et al., 2009, p. 234).

Nors 346 str. 2 d. apibrėžia kasacijos pagrindus, taip pat svarbu aptarti ir kasacijos ribas. Pagal LR CPK 353 str. 1 d. kasacinis teismas bylas nagrinėja neišeidamas už kasacinio skundo ribų, tik teisės taikymo aspektu ir yra saistomas žemesnės instancijos teismų nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Pagal kasacinio teismo praktiką ši norma suponuoja tokias esmines kasacinės bylos nagrinėjimo ribas: 1) kasacinis teismas negali nagrinėti to, ko kasaciniame skunde neprašo kasatorius bei priešinga šalis atsiliepime į kasacinį skundą. Kaip ne kartą yra nurodęs LAT, kasacinio nagrinėjimo ribas lemia kasacinio skundo dalykas ir pagrindas, taip pat atsiliepimo į kasacinį skundą pagrindas. Dėl šių priežasčių kasacine tvarka nagrinėjami tik tie kasaciniame skunde ir atsiliepime į skundą išdėstyti kasacijos pagrindai ir teisiniai argumentai, pagrindžiantys nurodomus pagrindus, kuriuose yra formuluojamos teisės taikymo ir aiškinimo problemos, reikšmingos vienodinant teismų praktiką, susijusią su teisės taikymu ir aiškinimu (interpretavimu) (LAT nutartis civ. byl. Nr. e3K-3-371-701/2019); 2) Kasacinis teismas negali iš naujo vertinti įrodymų ir nustatyti kitokių faktinių aplinkybių, nei nustatė žemesnės instancijos teismai (LAT nutartis civ. byl. Nr. e3K-3-61-823/2024). Visgi, šios ribos nereiškia, kad kasacinis teismas neturi teisės nurodyti žemesnės instancijos teismui, kad pastarasis nenustatė bylos teisingam išsprendimui reikalingo fakto ir grąžinti bylą nagrinėti pakartotinai (Driukas, et al., 2009, p. 282). Nepaisant nurodyto, kasacinis teismas turi teisę peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai (LR CPK 353 str. 2 d.).

Apibendrinant darytina išvada, kad kasacija, kaip ekstraordinarinė teismų sprendimų kontrolės forma, galima tik įstatyme numatytais atvejais, kai egzistuoja vienas iš kasacijos pagrindų ir pagal bendrą taisyklę yra galima tik skundo ir atsiliepimo į jį ribose. Kasacijos galimumas didele dalimi priklauso ne tik nuo kasacinio teismo, bet ir nuo profesionalių šalių atstovų, kurie pateikia kasacinio skundo pagrindus ir apibrėžia kasacijos ribas.

2. EFEKTYVUMAS TEISĖJE IR TEISINGUMO VYKDYMO PROCESE

Efektivumo sąvoka, ypač kalbant apie teisingumo vykdymą ir kasaciją, nėra vienareikšmė. Ši sąvoka, priklausomai nuo jos vartojimo konteksto, gali įgauti visai kitą reikšmę ir būti nagrinėjama visai kitu kampu. Atitinkamai, siekiant kuo plačiau išnagrinėti rašto darbo

objektą – kasacijos efektyvumą, būtina iš pradžių aptarti efektyvumo sąvoką ir suprasti, kokia yra efektyvumo vieta teisėje ir teisingumo vykdymo procese.

2.1. Efektyvumo vieta ir reikšmė teisėje

Visuotinė lietuvių enciklopedija sąvoką „efektyvumas“ apibrėžia kaip kurios nors veiklos veiksmingumą, rezultatyvumą, reiškiamą ta veikla pasiekto rezultato ir sąnaudų jam pasiekti santykiu. Efektyvumas gali būti naudojamas daugelio aspektų atžvilgiu – ekonomikos, įmonių pelningumo, gamybos ir pan. (Visuotinė lietuvių enciklopedija).

Problema su kuria susiduriama bandant apibrėžti teisės efektyvumo sąvoką yra dažnas jos tapatinimas su teisės veiksmingumo sąvoka. Tai, anot R. Šimašiaus, nutinka dėl to, kad sąvoka efektyvumas teisės sociologų dažnai nagrinėjama kaip detalizuotas, sukonkretintas veiksmingumas. Dėl to, pasak autoriaus, vartojant efektyvumo sąvoką, kitaip nei ekonomikoje, teisėje dauguma autorių nevertina sąnaudų, kurių reikia, kad būtų pasiektas teisės tikslas (Šimašius, 2004, p. 64). Visgi, kadangi šis rašto darbas yra teisinio, o ne ekonominio pobūdžio, tam tikrais atvejais įvertinti tikslo pasiekimo sąnaudas būtų neįmanoma arba netgi netikslinga, todėl šio rašto darbo kontekste sąvoka „efektyvumas“ ir „veiksmingumas“ bus nagrinėjamos kaip tapačios. Pažymėtina, kad toks šių sąvokų sutapatinimas galimas ir pagal šių žodžių oficialias reikšmes, kadangi žodžio „efektyvus“ sinonimas yra „veiksmingas“ (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Įdomu tai, kad šių žodžių sutapatinimas yra būdingas tik lietuvių kalbai. Antai, Oksfordo žodynas veiksmingumą (ang. Efficiency) apibrėžia kaip kokybišką konkretaus veiksmo atlikimą be pinigų arba laiko iššvaistymo. Tuo metu žodis efektyvumas (ang. Effectiveness) apibrėžiamas kaip norimo rezultato sukūrimas arba kaip sukūrimas to, kas buvo numatyta arba norėta.

Kalbant apie teisės efektyvumą arba veiksmingumą, kaip teisinės sferos elementą, ši sąvoka nėra plačiai nagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje. A. Vaišvila, kalbėdamas apie teisės veiksmingumą yra pabrėžęs, kad tai – sudėtinga kategorija, kuri gali būti nagrinėjama įvairiais aspektais ir metodais. Pavyzdžiui, anot šio autoriaus, teisinio reguliavimo veiksmingumas pasireiškia tokios subjektinių teisių saugos ir žmonių interesų darnos, kokios norėta kuriant įstatymus. Tuo metu pačios teisės veiksmingumas gali būti formalus (teisinis) arba socialinis (turiningasis). Formalusis veiksmingumas pasireiškia konstatavimu, kad teisės institucijos funkcionuoja, įstatymai priimami, teisės normos taikomos, tam tikras procentas teisės pažeidimų atskleidžiamas, teisės pažeidėjai realiai atlieka bausmes ir t.t. Tuo metu socialinis teisės veiksmingumas yra realus žmogaus teisių

saugos, socialinio stabilumo laipsnis (padariniai), kurį lemia visa teisinio poveikio žmonių elgesiui sistema (Vaišvila, 2009, p. 479-480). Atitinkamai, kasacijos instituto kontekste formalusis veiksmingumas pasireiškė įvertinimu, ar kasacinį procesą reglamentuojančios normos veikia, t.y. ar kasacinis teismas nagrinėja asmenų skundus, vykdo jų atranką, nustato žemesnės instancijos teismų klaidas ir tuo pagrindu formuoja vienodą teismų praktiką, plėtoją teisę. Tuo metu vertinant socialinį veiksmingumą, reiktų išsiaiškinti ar pavyzdžiui, kasacinio teismo praktika iš tikrųjų daro įtaką žemesnės instancijos teismo sprendimų priėmimui, valdžios institucijų veiksams, civilinei apyvartai ir pan. Be to, anot A. Vaišvilos teisės veiksmingumas dažnu atveju yra prieštaringa kategorija – iš vienos pusės efektyvi teisėsauga reiškia didesnę visuomenės saugumą, tačiau iš kitos pusės ji lemia didesnę kalinių skaičių, kurį išlaikyti turi ta pati visuomenė (Vaišvila, 2014, p. 481). Tai reiškia, kad kalbant apie teisės veiksmingumą, jis negali būti suabsoliutintas vienu ar kitu aspektu, kadangi atitinkamai nukenčia kiti. Pavyzdžiui, suabsoliutinus teismo nutarčių motyvuotumą, išsamumą arba siekį byloje nustatyti kuo daugiau objektyvios tiesos, atitinkamai pablogėja proceso operatyvumas ir jo ekonomiškumas.

Kalbant apie teisės veiksmingumo reikšmę A. Vaišvila pabrėžia, kad veiksminga teisė palaiko visuomenėje teisingumą visomis prasmėmis, net ir ekonomine. Būtent gebėjimas slopinti visuomenėje natūraliai besiformuojantį viešpatavimą ir pavergimą, arba ginti piliečių laisvę, laikytinas pagrindiniu teisės veiksmingumo kriterijumi (Vaišvila, 2009, p. 481).

Taigi, teisės efektyvumas, tai nevienareikšmė sąvoka. Pačia bendriausia prasme ji reiškia įstatymų leidėjo tikslų pasiekimą ir nurodo, ar konkreti teisės norma ar institutas apskritai funkcionuoja. Tokia šios sąvokos dinamika iš esmės yra naudinga šio rašto darbo kontekste, kadangi kasacijos efektyvumas galės būti įvertintas iš kelių perspektyvų ir kelių kriterijų atžvilgiu.

2.2. Efektyvumas vykdant teisingumą

Pagal Konstituciją bei TĮ, teismų užduotis yra teisingumo vykdymas (Konstitucijos 109 str., TĮ 1 str. 1 d.). Teisingumas civilinėse bylose, kaip žinia, vykdomas pagal LR CPK, kuris įtvirtina tam tikrus proceso ekonomiškumo, koncentracijos ir operatyvumo (7 str.), lygiateisiškumo ir dispozityvumo (12 ir 13 str.) principus. Kiti teisės aktai, gali reglamentuoti net ir rekomenduojamus teismų sprendimų kokybės standartus (Teisėjų Tarybos nutarimas „Dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų

patvirtinimo“). Kadangi pačia bendriausia prasme efektyvumas pasireiškia užsibrėžto tikslo pasiekimu, efektyvus teisingumo vykdymas gali pasireikšti ir būti vertinamas pasitelkiant skirtingus kriterijus. Vienu atveju teisingumo vykdymas gali būti neefektyvus, o kitu – priešingai. Pavyzdžiui, teismas gali labai greitai nagrinėti bylas ir atitinkamai proceso operatyvumo atžvilgiu būti efektyvus (pasiekiamas įstatymo leidėjo tikslas, kurio jis siekė įtvirtinant su proceso operatyvumu susijusius teisės principus ir normas), tačiau tuo pačiu jo sprendimai gali būti surašomi skubotai ir dėl to priimamas neteisingas arba nesuprantamas sprendimas, kas rodytų šio teismo neefektyvumą teisingumo vykdymo prasme (nepasiekiami pamatiniai teisingumo vykdymo principai, pagal kuriuos ginčas turi būti išspręstas teisingai).

Vienas svarbiausių šaltinių analizuojant konkrečios šalies teismų sistemos efektyvumą yra Europos Tarybos Europos veiksmingo teisingumo komisijos (toliau – CEPEJ) renkami kiekybiniai duomenys. Remiantis šiais ir kitais duomenimis Europos Komisija (toliau – EK) yra išleidusi komunikatą dėl 2023 m. Europos Sąjungos teisingumo rezultatų suvestinės. Šiame komunikate EK išskiria šiuos pagrindinius veiksmingos teisingumo sistemos parametrus: veiksmingumas, kokybė ir nepriklausomumas. Veiksmingumas vertinamas atsižvelgiant į gaunamų bylų skaičių, proceso trukmę, bylų išnagrinėjimo rodiklį. Kokybė vertinama pagal teisingumo prieinamumą fiziniams ir juridiniams asmenims, pakankamus finansinius ir žmogiškuosius išteklius, vertinimo priemonių taikymą ir skaitmeninimą. Teismų nepriklausomumas vertinamas pagal du kriterijus – išorinį ir vidinį teismų nepriklausomumą (EK komunikatas dėl ES teisingumo rezultatų suvestinės, 2023). Nors šie duomenys neabejotinai svarbūs vertinant ir lyginant konkrečių valstybių teismų ir jų vykdomos veiklos efektyvumą, jie yra kiekybiniai, ir todėl tik iš dalies padėsiantys atskleisti šio tyrimo objektą ir pasiekti jo tikslus. Pagal CEPEJ, „gera teisingumo sistemos veiklos vertinimo sistema negali apsiriboti pagrindiniais paslaugas apibūdinančiais rodikliais (trukmė, bylų likučiu ir kt.), net jei tarptautiniu lygiu jie yra svarbūs daugeliui vertinimo įstaigų, kurios mano, kad jos yra esminės apibūdinant piliečių ir viešojo administravimo subjektų santykius.“ (CEPEJ, 2016, 32 p.). Taigi, nors kiekybiniai duomenys be abejo yra svarbūs – negalima jų suabsoliutinti. CEPEJ neanalizuoja kasacinių teismų praktikos, atskirų sprendimų, skundų atrankos procedūrų, teisės doktrinos ir kitų svarbių kokybinių aspektų. Atitinkamai, teisingumo vykdymo efektyvumo vienareikšmiškai apibrėžti neįmanoma ir jis gali būti vertinamas įvairių aspektų atžvilgiu, todėl kasacijos efektyvumas Lietuvoje bus vertinamas tiek per kiekybinius, tiek per kokybinius kriterijus.

3. KASACIJOS EFEKTYVUMAS LIETUVOJE

Atsižvelgiant į jau aptartą efektyvumo, kaip sąvokos, dinamiką ir neapibrėžtumą (ypač teisėje ir teisingumo vykdyme), būtina apibrėžti, kuriais aspektais kasacijos efektyvumas bus vertinamas. Be to, siekiant patikimų rezultatų, konkretus vertinamas aspektas privalo turėti pakankamai duomenų siekiant daryti konkrečias išvadas, arba pagrįstas prielaidas dėl esamo (ne)efektyvumo. Atsižvelgtina į tai, kad šis rašto darbas koncentruojasi į kasacijos, kaip teisinio instituto, efektyvumą, jame nebus gilinamasi į LAT, kaip teisminės ar biudžetinės įstaigos, ekonominę ar finansinę naudingumą, jos finansavimą ir pan. Nors rašto darbo autorius sutinka, kad minėti aspektai taip pat turi reikšmės ir teisiniams kasacijos efektyvumo aspektams (proceso ekonomiškumui, teisėjų nešališkumui, proceso kokybei ir pan.), šis rašto darbas yra teisinio, o ne ekonominio ar vadybinio pobūdžio.

3.1. Kasacinių skundų atrankos proceso efektyvumas

Kaip jau buvo aptarta anksčiau, Lietuvoje kasacinių skundų atrankos modelis grindžiamas „leidimų“ sistema. Šios sistemos vykdymą užtikrina LAT atrankos komisija, kuri vertina kiekvieno kasacinio skundo atitiktį LR CPK 346 str. numatytiems kasacijos pagrindams. Dėl to galima daryti išvadą, kad didelė dalis pačio kasacinio proceso priklauso būtent nuo kasacinių skundų atrankos stadijos. Antai, atrankos kolegijai nepagrįstai atsisakius priimti kriterijus atitinkantį skundą, paneigiama kasacijos esmė ir nepasiekžiama jos paskirtis. Ir atvirkščiai – priėmus kriterijų neatitinkantį kasacinį skundą kasacinis teismas yra priverstas nagrinėti jo kompetencijai nepriskirtinus klausimus, kas vėlgi neatitinka kasacijos esmės. Atsižvelgiant į tai, šio rašto darbo kontekste aktualu įvertinti tam tikrus kasacinių skundų atrankos probleminius aspektus.

3.1.1. Atrankos kolegijos nutarčių (ne)motyvuotumo problematika

Pagal civilinio proceso normas bent vienam iš atrankos kolegijos teisėjų balsuojant už kasacinio skundo priėmimą, skundas yra priimamas. Kasacinio skundo priėmimo klausimas išsprendžiamas nutartimi, kuri yra galutinė ir neskundžiama. Be to, joje taip pat glaustai išdėstyti motyvai, kuriais remiantis, kasacinis skundas priimamas arba jį atsisakoma priimti (LR CPK 350 str.).

Panagrinėjus nuo 2019 m. viešai prieinamas LAT atrankos kolegijos nutartis matyti, kad jos yra šabloninio pobūdžio, t.y. formaliai pagrįstos iš esmės vienais ir tais pačiais motyvais. Pats LAT yra pažymėjęs, kad dažniausiai viešojoje erdvėje ir Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) raštuose kelti atrankos nutarčių šabloniškumo, neinformatyvumo, neišsamumo ir argumentacijos stokos klausimai (LAT, 2020, p. 5). Šias problemas nagrinėjus institucijos viduje, tuo užsiimanti LAT darbo grupė pažymėjo, kad atsisakymo priimti kasacinį skundą motyvai turi atitikti kasacinio skundo atrankos proceso paskirtį – jais turi būti pagrindžiamas kasacijos pagrindų nebuvimas. Nors darbo grupė ir pripažino, kad dėl atrankos proceso specifikos uždavinys įtikinti suinteresuotus asmenis teisėjų kolegijos sprendimo teisingumu yra itin sudėtingas, tačiau galiausiai buvo prieita prie išvados, kad yra poreikis labiau individualizuoti atsisakymą priimti kasacinius skundus, detaliau nurodant argumentus, paneigiančius kiekvieno iš skunde nurodytų kasacijos pagrindų buvimą (LAT, 2019, p. 2). Tai, kad ateityje atrankos kolegijų priimamos nutartys turėtų būti labiau motyvuotos, prognozavo ir advokatas, lektorius A. Šekštelo (Šekštelo, 2022). Nepaisant nurodyto, rašto darbo autoriaus atlikta LAT atrankos kolegijos nutarčių priėmimo praktikos analizė rodo, kad minėtos problemos nėra visiškai išspręstos, o jau minėtos darbo grupės padarytos išvados – neįgyvendintos. Kaip ir numato įstatymas, LAT atrankos kolegijos nutartys susidaro iš įžanginės dalies, kurioje trumpai aprašomi ginčo esmė ir kasacinio skundo motyvai (pagrindai), motyvacinės dalies, kurioje motyvuojamas kasacijos pagrindų (ne)buvimas ir rezoliucinės dalies, kurioje išsprendžiamas (ne)priėmimo klausimas, žyminio mokesčio klausimas ir pan. Iš nutarčių matyti, kad didžiausia problema kyla būtent dėl nutarties motyvavimo. Nors įstatymas (žr. LR CPK 350 str. 4 d.) ir suteikia teisę atrankos kolegijai „glaustai“ aprašyti atsisakymo ir priėmimo motyvus, praktikoje šie motyvai yra visiškai neindividualizuoti ir šabloniški. Didžiojoje dalyje nutarčių, kuriose nusprendžiama nepriimti kasacinio skundo yra nurodomi iš esmės ta pati motyvacija: „Atrankos kolegija, susipažinusi su kasacinio skundo argumentais, sprendžia, kad jais neformuluojami tokie teisės klausimai, kurie atitiktų CPK 346 straipsnio 2 dalyje nurodytus bylos peržiūrėjimo kasacine tvarka pagrindus. Atrankos kolegijos vertinimu, kasacinio skundo argumentais nepagrindžiama, kad teismai netinkamai aiškino ir taikė skunde nurodytas materialiosios ir proceso teisės normas, nukrypo nuo LAT suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, ir kad tai galėjo turėti įtakos neteisėtiems teismų procesiniams sprendimams priimti“ (žr. pvz.: LAT atrankos kolegijos nutartį eCIK-84/2024). Taigi, nors formaliai motyvai ir yra pateikiami, jie jokių būdu nėra kaip nors individualizuoti – nėra aprašoma dėl ko konkrečiai galima apeliacinės instancijos teismo klaida nesudaro kasacijos pagrindo, dėl kokių priežasčių nebuvo nukrypta nuo LAT

praktikos aiškinant vieną ar kitą teisės normą ir pan. Nors rašto darbo autorius sutinka, kad aptarinėjama nutarčių priėmimo praktika gali tam tikrais atvejais būti efektyvi ir naudinga, kadangi leidžia kasacinio skundo (ne)priėmimo klausimą išspręsti greitai, kitais aspektais, pavyzdžiui teismo nutarties išsamumo aspektu, tokia praktika nėra efektyvi. Antai dar 2010 m., iki didžiosios dalies visuomenės nepasitenkinimo arba STT vykdytų korupcijos rizikos vertinimų, J. Stripeikienė kėlė klausimą ar LAT atrankos kolegijų nutarčių „glaustumas“ dera su Konstitucinio Teismo išaiškinimais dėl šalims pateikiamų motyvų išsamumo, kaip teisės į teisingą teismą, elemento (Stripeikienė, 2010, p. 25).

Visgi, Lietuva atrankos kolegijų nutarčių standartiškumo prasme nėra išskirtinė – panaši praktika egzistuoja ir pavyzdžiui – Estijoje, kur kasacinis teismas apskritai neprivalo nurodyti dėl kokių priežasčių buvo atsisakyta arba nuspręsta inicijuoti kasacinį procesą (Estijos Aukščiausiasis Teismas, 2019, p. 4). Be to, Estijoje net ir šiuo metu (taip kaip Lietuvoje buvo iki 2019 m.) atrankos kolegijų nutartys nėra skelbiamos viešai, su jomis supažindinamos tik proceso šalys. Rašto darbo autoriui panagrinėjus tokių nutarčių turinį, matyti, kad jos apskritai yra be motyvų – rezoliucinėje dalyje teismas tik nurodo ar kasacinis skundas yra priimamas, ar ne (žr. pvz.: Estijos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 2-17-10072; Nr. 2-20-12095).

Identiška praktika taikoma ir Latvijos kasacinio skundo atrankos stadijoje. Latvijos Aukščiausiajame Teisme kasacinių skundo priėmimo klausimą taip pat sprendžia trijų teisėjų kolegija, kuri, išnagrinėjusi kasacinio skundo argumentus motyvuojamoje dalyje nurodo ar kasacinis skundas priimtinas ar ne, o jokie papildomi argumentai arba paties pareiškėjo keliami argumentai nėra nurodomi (žr. pvz.: Latvijos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. SKC - 319/2024; Nr. SKC-306/2024). Taigi, Lietuvoje taikoma atrankos kolegijų nutarčių priėmimo praktika nėra išskirtinė ir netgi priešingai – lyginant su Estijos ir Latvijos kasaciniais teismais yra kiek pranašesnė – Lietuvoje atrankos kolegijų nutartys yra prieinamos viešai ir juose bent trumpai apžvelgiami kasaciniame skunde keliami argumentai. Nors tai jokių būdu nesuponuoja, kad nutartys yra motyvuotos, jos suteikia galimybę identiškose situacijose esantiems asmenims suprasti, kad ir jų kasacinio skundo argumentai nesudarys pagrindo inicijuoti kasacinės bylos.

Nors dabartinę šabloniškumo praktiką galima pateisinti operatyvumo, ekonomiškumo ir kasacijos specifikos sumetimais, panagrinėjus LAT baudžiamųjų bylų skyriaus atrankos kolegijos praktiką, matyti, kad ji yra labiau individualizuota. Joje ne tik, kad nurodomas kasacinio skundo pagrindų (nebuvimas), bet ir glaustai atsakoma, kodėl vienas ar kitas pareiškėjo kasacinio skundo argumentas neatitinka kasacijos pagrindų (žr. pav. LAT atrankos kolegijos nutartis Nr. BIK-40/2024, BIK-449/2023). Nors ir šiose

nutartyse argumentai nėra ilgi ir išsamūs, jie visgi yra bent kiek labiau individualizuoti bei suteikia galimybę labiau suprasti atrankos kolegijos veikimo principus, suprasti kokie argumentai ir dėl ko jie neatitinka kasacijos pagrindų. Rašto darbo autoriaus nuomone, tokią baudžiamųjų bylų skyriaus praktiką galėtų implementuoti ir civilinių bylų skyrius. Tokiu būdu galima būtų surasti didesnę balansą tarp proceso ekonomiškumo ir nutarčių išsamumo.

Kitas būdas pagerinti LAT atrankos kolegijų nutarčių motyvuotumą, yra atitinkamai imtis priemonių mažinti pačių kasacinių skundų skaičių, tokiu būdu suteikiant kasaciniam teismui daugiau darbo ir laiko išteklių nagrinėjant reikšmingesnius kasacinių skundų priėmimo klausimus. Šiuo aspektu galima būtų įtvirtinti dar vieną kasacinių skundų filtravimo metodą. Pavyzdžiui Vokietijos civiliniame procese, kur sprendimo peržiūra kasacine (revizijos) tvarka irgi galima tik dėl teisės taikymo klausimų, kasacinių skundų atranką vykdo ne pats Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, o apeliacinės instancijos teismai (Vokietijos CPK 543 str. 1 d.). Taigi, apeliacinės instancijos teismui nusprendus, kad skunde yra keliamas ne teisės, o fakto klausimas, leidimas kreiptis į Vokietijos Aukščiausiąjį Teismą neišduodamas. Toks apeliacinės instancijos teismo sprendimas gali būti skundžiamas Aukščiausiajam Teismui (Vokietijos CPK 544 str.), todėl efektyvumo požiūriu svarbu apžvelgti kiek tokių skundų pateikiama, ir kiek iš jų yra tenkinama. Pagal Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. statistiką, pastarąjį pasiekė 3 241 skundai dėl „šokamosios revizijos“ ir apeliacinės instancijos teismo nutarties atsisakyti išduoti leidimą revizijai, iš jų 1700 atmesti kaip nepagrįsti, o aktualiu pagrindu (nepagrįstas atsisakymas išduoti leidimą revizijai) patenkinti tik 203 skundai. Nors didelė dalis skundų buvo atsiimti (iš viso 906), matyti, kad visgi didelė dalis apeliacinės instancijos teismo sprendimų neišduoti leidimo buvo pagrįsti (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. metinė statistika, p. 30). Taigi, Vokietijoje egzistuojantis kasacinių skundų atrankos modelis suteikia galimybę atlikti didesnę kasacinių skundų atranką ir apeliacinės instancijos teismui patikrinti ar kasaciniame skunde iš tikrųjų keliamas teisės, o ne fakto klausimas. Tokiu būdu kasaciniam teismui tenka nagrinėti mažiau kasacinių skundų, kuriuose keliami fakto klausimai ir taip pat paliekama galimybė atsisakyti inicijuoti revizijos procesą, jeigu vis gi paaiškėja, kad revizijos pagrindų nėra. Atsižvelgiant į tai, kad didelė dalis kasacinių skundų Lietuvoje yra nepriimami, kaip neatitinkantys kasacijos pagrindų (2023 m. LAT atrankos kolegija iš 1 656 skundų priėmė tik 261), panašaus kasacinių skundų filtravimo modelis svarstytinas ir Lietuvos kasaciniame procese.

3.1.2. Kasacinių skundų atrankos proceso efektyvumas bylos baigties aspektu

Pagal Lietuvos kasacijos modelį LAT atrankos kolegija, spręsdama kasacinio skundo priėmimo klausimą, visos civilinės bylos nenagrinėja ir susipažįsta tik su skundžiamu sprendimu bei pačiu kasaciniu skundu (LAT, 2019, p. 2). Dėl to, rašto darbo autoriaus nuomone, visiškai natūralu, kad, pagal praėjusių 5 – erių metų statistiką, pakankamai didelė dalis sprendimų arba nutarčių yra paliekamos nepakeistomis (2023 – 38%, 2022 – 37%, 2021 – 40 %, 2020 – 44%, 2019 – 38%) (LAT 2018-2023 metiniai informaciniai pranešimai). Iš to galima daryti pagrįstą prielaidą, kad rezultate nemaža dalis kasaciniame teisme atsiduriančių bylų procesinis rezultatas lieka nepasikeitęs, t.y. bylos procesinė baigtis lieka ta pati, o kasacinį skundą padavusi šalis iš esmės lieka arba tokioje pačioje arba net blogesnėje pozicijoje – užsitęsia bylos nagrinėjimas, patiriamos papildomos bylinėjimosi išlaidos ir pan. Nors kasacijos paskirtis didesne dalimi yra viešojo pobūdžio, kiekvienas kasatorius, skųsdamas apeliacinės instancijos teismo sprendimą (nutartį), yra suinteresuotas priešinga bylos baigtimi, t.y. kad kasacinis teismas priimtų palankų sprendimą arba panaikintų apeliacinės instancijos sprendimą (nutartį) ir bylą perduotų nagrinėti žemesnės instancijos teismui iš naujo arba paliktų galioti palankų pirmosios instancijos teismo sprendimą ir pan. (LR CPK 359 str. 1 d.). Tokiu būdu, tiek užtikrinant viešąją ir privačias funkcijas, yra įvykdoma kasacinė teismų sprendimų (nutarčių) kontrolė. Visgi, kitokia situacija gaunasi apeliacinės instancijos teismo aktą palikus nepakeistą – nors LAT atrankos kolegija nagrinėdama kasacinio skundo priėmimo klausimą identifikuoja kasacijos pagrindą (materialiosios arba procesinės teisės pažeidimą, nukrypimą nuo kasacinio teismo praktikos), bylą nagrinėjant iš esmės (teisės taikymo aspektu), paaiškėja, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimo keisti nėra pagrindo, todėl tokio pobūdžio bylose iš esmės nepasiekama viena iš kasacijos funkcijų. Dėl nurodytų priežasčių verta panagrinėti šį aspektą plačiau.

Sutiktina, kad didelė dalis LAT nutarčių, kuriose sprendimas paliekamas nepakeistas užtikrina viešąją kasacijos funkciją – t.y. vienokiu ar kitokiu būdu suformuoja teisės aiškinimo taisyklę, nekeisdamas pačios bylos baigties pakeičia žemesniųjų instancijų teismų teisinius motyvus ir pan. Tai suponuoja, kad tokio pobūdžio bylose yra formuojami precedentai, kaip turėtų būti sprendžiamos panašaus pobūdžio bylos ateityje. Pavyzdžiui kasaciniame byloje Nr. e3K-7-40-943/2024 buvo sprendžiamas klausimas dėl senaties termino reikalavimui dėl asociacijos įstatų pripažinimo negaliojančiais pareikšti. Kasatorius (atsakovas) byloje kasaciniame skunde ginčijo apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad asociacijos sprendimas savo prigimtimi laikytinas sandoriu ir todėl jam ginčyti

yra taikytinas 10 metų senaties terminas. LAT tokią išvadą pripažino nepagrįsta ir nors ir nepakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimo (įstatai liko pripažinti negaliojančiais), LAT išaiškino asociacijos sprendimų teisinę prigimtį ir priskyrė juos prie juridinio asmens organo sprendimo, kuriems ginčyti yra taikomas 3 mėnesių terminas. Taigi, nors LAT procesine prasme apeliacinės instancijos sprendimo nepakeitė, nes ginčas iš esmės buvo išspręstas teisingai, LAT išplėtojo reikšmingą praktiką dėl ieškinio senaties ir juridinio asmens organo sprendimo teisinio kvalifikavimo. Kita šioje byloje sukurta praktika – kasaciniame procese patirtų bylinėjimosi išlaidų paskirstymas. Nors apeliacinės instancijos teismo sprendimas liko nepakeistas ir bylos baigtis išliko ta pati, tačiau buvo iš dalies atlygintos atsakovo, kuris ir ginčijo neteisingas išvadas dėl juridinio asmens organo sprendimo kvalifikavimo. Šioje dalyje LAT pažymėjo, kad atsakovo kasacinį skundą galima laikyti „iš dalies“ patenkintu.

Visgi, praktikoje pasitaiko bylų, kuriose iš esmės visiškai sutinkama su apeliacinės instancijos teismo sprendimo motyvais, nėra suformuojama nauja teisės aiškinimo taisyklė ir nėra pakeičiama bylos baigtis. Atsižvelgiant į tai, kad kasacijos paskirtis yra teismų praktikos vienodinimas, plėtojimas bei žemesnės instancijos teismų teisinių klaidų taisymas, darytina išvada, kad tokio pobūdžio bylose nepasiekiami kasacijos paskirtis. Geras to pavyzdys yra LAT 2024 m. vasario 8 d. nutartis. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių teismo pareigos tinkamai kvalifikuoti ginčo teisinius santykius įgyvendinimo prielaidas, taip pat įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo. Ieškovas, kurio ieškinys apeliacinės instancijos teismo buvo pilna apimtimi atmestas, ginčijo šio teismo atliktą įrodymų vertinimą ir dėl to padarytas išvadas dėl skolos neegzistavimo. LAT šioje byloje iš esmės pakartojo savo praktiką dėl įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo, apžvelgė apeliacinės instancijos išvadas ir su jomis sutiko, konstatuodamas, kad „apeliacinės instancijos teismas nepažeidė įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančių proceso teisės normų.“ Nors galima sakyti, kad šioje byloje buvo sukurtas precedentas, kaip tokias pačias arba panašias bylas reikia spręsti ateityje, joje nebuvo suformuota naujų teisės aiškinimo taisyklių arba išplėtotą praktiką, taip pat jokiū būdu nebuvo kaip nors ištaisytos apeliacinės instancijos teismo padarytos teisinės išvados. Dėl to, vargu ar galima daryti išvadą, kad tokio pobūdžio byloje LAT atrankos kolegijos atranka buvo visiškai efektyvi, o vėliau vykęs kasacinis procesas – visiškai atitiko jam keliamus tikslus.

Siekiant, kad panašių situacijų liktų mažiau ir kasacijoje būtų nagrinėjamos iš tiesų reikšmingos bylos, kuriose egzistuoja kasacijos pagrindai, galima galvoti apie tam tikrus kasacinio proceso pakeitimus. Pavyzdžiui, pagal Estijos civilinio proceso nuostatas,

kasacinis teismas gavęs reikalavimus atitinkantį kasacinį skundą, šį siunčia priešingai proceso šaliai, kuri yra įpareigota pateikti atsiliepimą (Estijos CPK 677 str. 1 d., 678 str.). Be to, jeigu teismas nustato, kad kasacinis skundas yra „akivaizdžiai“ pagrįstas arba nepagrįstas, kasacinio skundo priėmimo klausimas gali būti išsprendžiamas nesuįsiant kasacinio skundo priešingai šaliai arba nesulaukus priešingos šalies atsiliepimo (Estijos CPK 679 str. 2 d.). Taigi, pagal Estijos kasacinį procesą teismui suteikta galimybė patikrinti kasacinio skundo atitikimą įstatyme numatytiems pagrindams išklausus priešingą šalį. Maža to, teismas nėra įpareigotas išklausti priešingos šalies argumentų ir turi teisę (ne)priimti kasacinio skundą akivaizdžiais (ne)atitikimo atvejais. Tai reiškia, kad Estijos CPK įtvirtina tam tikrą balansą tarp proceso operatyvumo ir nuodugnesnės kasacinio skundo patikros, o tokios sistemos įvedimas galėtų būti svarstyti ir Lietuvoje. Tokiu būdu LAT atrankos kolegija turėtų papildomų įrankių identifikuoti kasacijos pagrindus ir įsitikinti, ar jie apskritai egzistuoja. Atitinkamai, bylos nagrinėjime iš esmės pasitaikytų mažiau vienodam teisės aiškinimui ir taikymui nereikšmingų bylų.

3.1.3. Pakartotinio kasacinio skundo problematika

Lietuvoje įtvirtintas kasacijos modelis suteikia galimybę proceso šaliai kasacinį skundą teikti pakartotinai, iš esmės neribotą kartų skaičių, iki kol nepasibaigs pats kasacinio skundo pateikimo terminas. Antai LR CPK 350 str. 5 d. įtvirtina, kad „jeigu kasacinį skundą atsisakoma priimti <...>, tai kasatorius, ištaisęs trūkumus, turi teisę iš naujo paduoti kasacinį skundą, nepažeisdamas šio Kodekso 345 straipsnyje nustatyto termino <...>“. Tokiu būdu egzistuoja tikimybė, kad pakeitus kasacinio skundo argumentus arba paprasčiausiai tą patį skundą pateikus kitokios sudėties atrankos kolegijai – kasacinis skundas bus priimtas. Nors rašto darbo autoriui nepavyko rasti kokios nors pakartotinai pateiktų skundų statistikos, praktikoje jie yra sutinkami pakankamai dažnai (žr. pvz.: LAT atrankos kolegijos nutartį Nr. CIK-1162/2023; Nr. eCIK-1163/2023 ir kt.). Atrankos kolegija, nagrinėdama tokius pakartotinius skundus turi galimybę matyti, ar pareiškėjas jau prieš tai yra teikęs kasacinį skundą, ir atitinkamai, gali patikrinti, ar asmuo iš tikrųjų ištaisė jo trūkumus, ar paprasčiausiai pateikė iš esmės tokio paties turinio skundą (žr. pvz.: LAT atrankos kolegijos nutartį Nr. eCIK-1148/2023). Autorius praktikoje papildomai pastebėjo ir dar vieną tendenciją – tam tikrais atvejais asmenys pateikia pakartotinį kasacinį skundą, kai dar nėra išspręstas klausimas dėl pirmojo kasacinio skundo priėmimo (žr. pvz.: LAT atrankos kolegijos nutartį Nr. eCIK-785/2021 ir kt.).

Teisės doktrinoje taip pat pripažįstamas pakartotinių kasacinių skundų reiškinys. A. Brazdeikis ir jo bendraautoriai šiuo aspektu yra pažymėję, kad galimybė pateikti kasacinį skundą pakartotinai „didina LAT darbo krūvį ir iš dalies skatina nesirūpinti, kad jau pirmasis kasacinis skundas būtų parengtas nepriekaištingai“ (Brazdeikis, et al., 2016, p. 112). Šiuo aspektu vertinant užsienio valstybių praktiką matyti, kad nemaža dalis jų yra atsisakiusios galimybės teikti pakartotinius kasacinius skundus (Estija, Latvija, Švedija, Norvegija, Anglija, Austrija). Atitinkamai, kai kurių šių valstybių proceso trukmės rodikliai yra geresni negu Lietuvos – pavyzdžiui kasacinis procesas tiek Estijoje, tiek Latvijoje yra trumpesnis (CEPEJ, 2021, p. 11).

Kita kritika galimybei pateikti kasacinį skundą pakartotinai yra tiesiogiai susijusi su LAT atrankos kolegijų nutarčių nemotyvuotumu. Nors LR CPK 350 str. 5 d. reglamentavimas yra nukreiptas į galimybę ištaisyti kasacinio skundo trūkumus, natūralu, kad gavus standartinę motyvaciją, jog kasacinio skundo argumentai paprasčiausiai neatitinka kasacijos pagrindų, tampa sunku ištaisyti pačius kasacinio skundo trūkumus. Atitinkamai, nors bendrąja prasme pareiškėjas ir yra priverstas patobulinti kasacinio skundo argumentaciją, nėra aišku, ar tai pakeis kolegijos požiūrį net ir į patobulintą kasacinį skundą.

Atsižvelgiant į tai, kad pakartotiniai kasaciniai skundai dažnu atveju apkrauna LAT tapačių arba savo esme panašių skundų nagrinėjimu, skatina kasacinių skundų kokybės suprastėjimą, svarstyтина galimybė atsisakyti šio instituto. Rašto darbo autoriaus nuomone, vietoje galimybės teikti neribotą skaičių kasacinių skundų, turėtų būti įtvirtintas kasacinio skundo trūkumų šalinimo institutas, kuris sudarytų galimybes atrankos kolegijai aiškiai įvardyti trūkumus (pavyzdžiui nesumokėtas žyminis mokestis), o pareiškėjui – juos ištaisyti. Tokiu būdu kasaciniam teismui būtų sudarytos galimybės tam tikrais atvejais nenagrinėti antrą arba netgi trečią kartą pateikto tapataus kasacinio skundo, o proceso šalys ir jų atstovai būtų labiau suinteresuoti kasacinio skundo parengimui skirti ilgesnį (galimai net maksimalų skundo pateikimo terminą) laiko tarpą ir atitinkamai pateikti kokybiškesnį kasacinį skundą. Tuo pačiu būtų palikta galimybė pataisyti kasacinį skundą, tačiau tik atrankos kolegijos apibrėžtose ribose.

3.1.4. Kasacijos efektyvumas asmenims naudojantis valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos paslaugomis

Pagal LR CPK nuostatas kasacinį skundą Lietuvoje gali surašyti ribotas subjektų skaičius. Vienas pagrindinių tokių subjektų yra advokatas (LR CPK 347 str. 3 d.). Atitinkamai,

didžiojoje dalyje atvejų asmuo, norintis apginti savo pažeistas teises kreipdamasis į LAT, iš esmės neturi pasirinkimo kaip tik būti atstovaujamas advokato, kuris turėtų surašyti ir pasirašyti kasacinį skundą. Asmenims, nurodytiems Lietuvos respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – VGTPĮ) 11 str. ir atitinkantiems jame nurodytas sąlygas, gali būti teikiama valstybės garantuojama antrinė teisinė pagalba, į kurią taipogi įeina ir kasacinės bylos vedimo paslauga. Pagal VGPTĮ 3 str. nuostatas valstybės garantuojama teisinė pagalba teikiama remiantis kokybės, efektyvumo ir ekonomiškumo principais. Tai, kad teikiama teisinė pagalba turi būti veiksminga, yra pažymėta ir tarptautinio pobūdžio teisės aktuose – pavyzdžiui ES pagrindinių teisių chartijos 47 str. įtvirtina, kad valstybės teikiama teisinė pagalba turi užtikrinti teisę į veiksmingą teisingumą. Visgi praktikoje valstybės teikiamos teisinės pagalbos efektyvumo tematika yra sudėtingesnė. Jau praeitose šio rašto darbo dalyse minėta LAT darbo grupė, kuri 2019 m. nagrinėjo tam tikras su LAT atrankos kolegijų praktika susijusias problemas buvo užsiminusi apie tai, kad atrankos kolegijų praktikoje dažnai pasitaiko atvejų kai pateikiami nekvalifikuotai surašyti, akivaizdžiai teisiniais argumentais nepagrįsti kasaciniai skundai. Tai, anot darbo grupės, ypač būdinga valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiančių advokatų procesiniams dokumentams (LAT, 2019, p. 2). Nors oficialios statistikos nei Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba, nei LAT minėtu aspektu nerenka, toks LAT darbo grupės komentaras verčia panagrinėti šį aspektą plačiau.

Valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos teikimo tvarka ir sąlygos yra reguliuojami teisės aktais. Vienas svarbiausių aspektų, darantis įtaką parengiamų procesinių dokumentų kokybei ir atitinkamai vėlesniam proceso efektyvumui yra teisės aktų reguliuojami antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų darbo užmokesčiai ir maksimalus laiko tarpas, kurį advokatas gali skirti konkrečiam procesiniam veiksmui (užduočiai). Šiuos klausimus reguliuoja LR Vyriausybės nutarimas „Dėl už antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių nustatymo ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Antrinės pagalbos teikimo taisyklės). Šios taisyklės numato tiek užmokesčio bazinį dydį (toliau – UBD) (1 UBD lygus vienai advokato profesinio darbo valandai), tiek maksimalų UBD skaičių konkrečiam procesiniam veiksmui. Pagal nuo 2024 m. sausio 1 d. galiojančią taisyklių redakciją UBD yra 25 eurai, o maksimalus laikas, kurį advokatas gali skirti kasaciniam procesui yra 10 valandų (8 valandos – kasacinio skundo parengimui, ir 2 valandos – atstovavimui kasacinės instancijos teisme) (Antrinės pagalbos teikimo taisyklių 1, 24.5 p.). Tai reiškia, kad 2024 m. maksimalus advokatui tenkantis atlyginimas už kasacinio skundo parengimą yra 200 eurų. Nors natūralu, kad kiekvienu atveju kasaciniam skundui parengti reikalingas laikas

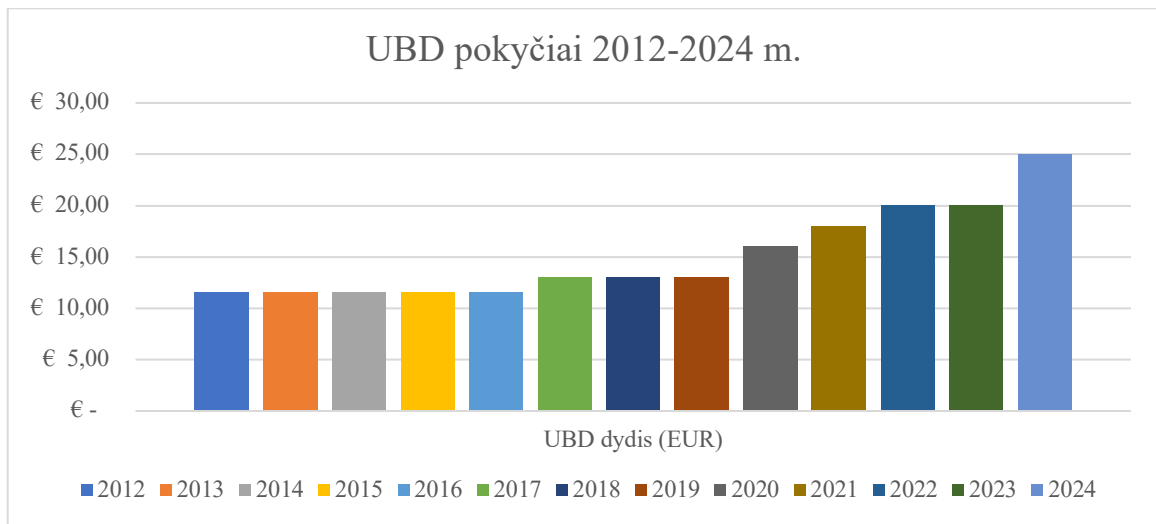
skirsis, šiuo metu taisyklėse įtvirtintas 8 valandų dydis yra akivaizdžiai per mažas. Siekiant pagrįsti šį teiginį, palyginimui galima paanalizuoti LR teisingumo ministro nutarimu patvirtintas rekomendacijas dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalų dydį (toliau – Rekomendacijos dėl maksimalių dydžių). Nors tai nėra tiesioginis palyginimas, natūralu, kad advokatai atsižvelgia į Rekomendacijose dėl maksimalių dydžių nustatytus kriterijus pasirinkdami savo kainodarą, kadangi kasatorius dažnu atveju nebus suinteresuotas mokėti advokatui sumos, kurios teismas vėliau nepriteis. Pagal Rekomendacijų dėl maksimalių dydžių 8.12 p. už kasacinio skundo parengimą maksimali galima priteisti suma lygi 3 koeficientui¹. Tai reiškia, kad 2024 m. vasario 28 d. maksimali rekomenduotina priteisti suma yra 6 054,60 eurai (advokatui nedalyvavus apeliacinės instancijos teismo stadijoje) arba 4 440,04 eurai (advokatui dalyvavus pirmosios arba apeliacinės instancijos teismuose). Taigi, ne antrinę teisinę pagalbą teikiantis advokatas už kasacinio skundo parengimą gali tikėtis uždirbti apytiksliai nuo 22 iki 30 kartų daugiau. Be to, siekiant šią sumą paversti apytikslėmis valandomis, galima paimti Rekomendacijų dėl maksimalių dydžių 8.20 p. nurodytą teisinių paslaugų teikimo valandos koeficientą (0,1), kuris 2024 m. vasario 28 d. lygus 201,82 eurams. Pagal tai gaunasi, kad advokatas kasacinio skundo parengimui gali skirti maždaug nuo 22 iki 30 valandų, kas yra apie 4-5 kartus ilgiau, negu antrinę teisinę pagalbą teikiantis advokatas. Dėl to natūralu, kad ir pati advokatų bendruomenė dar 2019 m. šiuo klausimu yra išreiškusi savo nuogąstavimus teigdama, kad antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai yra priversti kasacinius skundus rengti „neatsižvelgiant į bylos perspektyvumo kriterijų, per neprotingai trumpą terminą arba nevertinant kitų subjektyvių, tačiau procesinio dokumento parengimo kokybei svarbių, aplinkybių.“ Čia pat buvo pažymėta, kad „sistemai būtina esminė reforma, kuri didintų advokatų suinteresuotumą ir sudarytų tinkamas sąlygas kokybiškos antrinės teisinės pagalbos teikimui.“ (Lietuvos advokatūra, 2019).

Rašto darbo autoriui atlikus Antrinės pagalbos teikimo taisyklėse nurodyto UBD pokyčių analizę, gaunami tokie rezultatai:

---

¹ Rekomenduojami priteistini užmokesčio už advokato civilinėse bylose teikiamas teisines paslaugas maksimalūs dydžiai apskaičiuojami taikant nustatytus koeficientus, kurių pagrindu imamas Lietuvos statistikos departamento skelbiamas užpraėjusio ketvirčio vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalies ūkyje.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: LR Vyriausybės nutarimu Nr. 364.

Taip pat atlikus kasaciniam skundai parengti galimo skirti maksimalaus UBD skaičiaus pokyčių analizę buvo pastebėta, kad nuo 2012 m. iki 2024 m. jis keitėsi tik vieną kartą (nuo 2016 m.) ir buvo padidintas 2 valandomis (nuo 6 iki 8 val.). Iš nurodyto darytina išvada, kad nors nuosekliai auga UBD, tačiau jis, lyginant su privačias paslaugas teikiančių advokatų kainodara, išlieka nedidelis, o kasacinio skundo parengimui skirtas laikas iš esmės nesikeičia ir išlieka itin trumpas. Kasacinių skundų kokybės trūkumą papildomai išryškina ir rašto darbo autoriaus atlikta teisėjų apklausa. Į klausimą „koku būdu, jūsų nuomone, kasacijos efektyvumas Lietuvoje galėtų būti pagerintas?“ iš 6 atsakiusių teisėjų 45 proc. nurodė, kad „reikia imtis priemonių kasacinių skundų kokybės gerinimui“ (žr. priedą Nr. 1).

Taigi, kadangi siekiant pradėti kasacinį procesą reikalingas tinkamai motyvuotas ir išsamiais teisiniais argumentais pagrįstas kasacinis skundas, o tai reikalauja tiek gero teismų praktikos, tiek teisinio reguliavimo išmanymo, įsigilinimo į bylos faktines aplinkybes, mažas antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams mokamas atlygis ir itin trumpi kasacinio skundo parengimo terminai gali dažnu atveju riboti galimybes mažiau pasiturintiems ir į kitas rizikos grupes patenkantiems asmenims pasinaudoti kasacijos institutu. Nors patys iš savęs nedideli atlyginimai už kasacinio skundo parengimą nesuponuoja, kad kasacinis skundas bus parengtas nekokybiškai, jie yra nekonkurencingi ir atitinkamai gali nepritraukti aukštesnės kvalifikacijos advokatų. Dėl to, kasacinis teismas tokio pobūdžio bylose (kad ir kokios jos galėtų būti reikšmingos formuojant ir plėtojant teismų praktiką) gali neturėti galimybių pasisakyti dėl nekokybiškai ir skubotai parengto kasacinio skundo.

Apibendrinant darytina išvada, kad dėl itin mažo kasacinio skundo parengimo įkainio ir nedidelio galimo skirti laiko limitu, kasacija, asmenų, kurie naudojami valstybės garantuojama teisine pagalba atžvilgiu, dažnu atveju gali būti neefektyvi. Dėl nurodytų aplinkybių, autoriaus nuomone, svarstyti keisti dabartinį UBD dydį ir maksimalų galimą skirtą UBD skaičių, siekiant, kad antrinės teisinės pagalbos paslaugų rinka būtų konkurencingesnė ir atitinkamai pritrauktų aukštesnės kvalifikacijos advokatus.

3.2. Kasacijos efektyvumas taikant ir įgyvendinant Europos Žmogaus Teisių Konvenciją

Lietuva nuo 1995 m. yra tapusi Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau – EŽTK) dalyve (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl EŽTK, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo). Atitinkamai, EŽTK yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis (Ravluševičius, 2007, p. 33). Teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ar jos protokolų nuostatas ir vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimais. LAT, priešingai negu kiti teismai, netgi turi galimybę kreiptis į EŽTT su prašymu pateikti konsultacinę išvadą (LR CPK 3 str. 6 d.). Be to, jeigu nacionalinis teismas (tame tarpe ir LAT) išnagrinėja bylą pažeisdamas EŽTK ir (ar) jos protokolus, tai yra vienas iš proceso atnaujinimo pagrindų (LR CPK 366 str. 1 d. 1 p.). Kadangi LAT, kaip aukščiausias bendrosios kompetencijos teismas taip pat turėtų efektyviai užtikrinti ir pagrindinių žmogaus teisių bei laisvių apsaugą bei formuoti su tuo susijusią praktiką, aktualu apžvelgti kiek ir kokių civilinių bylų, po jų išnagrინėjimo kasaciniame procese, pateko į EŽTT, kur buvo pripažintas EŽTK pažeidimas. Pažymėtina, kad renkant šiai tyrimo daliai reikalingus duomenis, rašto darbo autorius nerinko duomenų apie EŽTT bylas, kuriose 1) buvo pripažintas pažeidimas dėl per ilgo teismo proceso² ir 2) kuriose nevyko kasacinis procesas.

Rašto darbo autoriui atlikus statistinę EŽTT išnagrinetų bylų analizę, nustatyta, kad iš viso nuo 1995 iki 2024 metų buvo priimti 178 sprendimai, kuriuose Lietuva pripažinta padariusi bent vieną EŽTK pažeidimą. Atlikus tolimesnę šių pažeidimų analizę, rašto darbo autorius nustatė iš viso 6 atvejus, kuomet po to, kai byla kasacine tvarka buvo išnagrinėta LAT arba buvo nagrinėjamas kasacinio skundo priėmimo klausimas, EŽTT nustatė

---

² Panagrinęjus tokio pobūdžio bylas rašto darbo autorius nustatė, kad visais atvejais dėl pažeidimo yra atsakingas ne kasacinis teismas, bet žemesnės instancijos teismai, kuriose didžiąją laiko dalį ir vyksta procesas. Atitinkamai, šie pažeidimai maža dalimi priklauso nuo kasacinio proceso ir todėl šioje analizėje neturėtų būti nagrinėjami.

pažeidimus. Tai sudaro iš esmės labai nedidelę dalį visų pažeidimų (tik 3,3%) (EŽTT 1959-2021 m. apžvalga, p. 6; EŽTT 2022, 2023 m. statistika).

Pirmą kartą šiam rašto darbui aktualus EŽTK pažeidimas įvyko 2008 m. byloje Švenčionienė prieš Lietuvą (peticijos Nr. 37259/04). Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalį dėl netinkamo pareiškėjos informavimo apie bylos nagrinėjimą. Pareiškėja šioje byloje skundėsi, kad apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjo jos bylą jai nedalyvaujant, tinkamai nepranešęs apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. LAT, atmesdamas pareiškėjos kasacinį skundą teigė, kad pareiškėja pati turėjo pareigą rūpintis proceso skatinimu ir eiga ir tuo būdu sužinoti apie teismo posėdį, taip pat, kad pranešimo įteikimas atstovui galėjo būti pripažintas tinkamu pranešimu pačiam byloje dalyvaujančiam asmeniui ir, galiausiai, kad pareiškėja nenurodė bylai reikšmingų aplinkybių, kurios būtų lėmę kitokio sprendimo priėmimą apeliacinės instancijos teisme. EŽTT atmetė šiuos argumentus kaip nepagrįstus, teigdamas, kad nors proceso efektyvumas ir koncentracija yra svarbios siekiamybės, jos jokių būdu negali būti suprantamos kaip paneigiančios šalių lygiateisiškumo principą.

Byloje Cudak prieš Lietuvą (15869/02) EŽTT 2010 m. konstatavo, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), nes Lietuvos teismai, dėl valstybės imuniteto šioje byloje atsisakę jurisdikcijos nagrinėti pareiškėjos ieškinį, pareiškštą dėl jos atleidimo iš darbo Lenkijos ambasadoje Vilniuje, kuris nebuvo susijęs su Lenkijos valstybės suverenių galių įgyvendinimu, peržengė jiems suteiktą vertinimo laisvę, tokiu būdu pažeidė pačią teisės kreiptis į teismą esmę. LAT nusprendė, kad nors pareiškėja dirbo pagal darbo sutartį, tarp jos ir ambasados susiklostė viešosios teisės reguliuojami valstybės tarnybos santykiai, ir pareiškėja, atlikdama savo pareigas, padėjo įgyvendinti Lenkijos Respublikos suverenias funkcijas. Visgi, EŽTT su tokia Lietuvos argumentacija nesutiko ir pripažino Lietuvą padarius pažeidimą. Po šio EŽTT sprendimo pareiškėjos civilinė byla 2010 m. rugsėjo 16 d. LAT buvo atnaujinta. Iš naujo bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, tačiau apeliacinės instancijos teismas tokį sprendimą panaikino ir priėmė naują – A. Cudak ieškinys buvo iš dalies tenkintas, jos atleidimas iš darbo pripažintas neteisėtu, priteistos su tuo susijusios išmokos. LAT apeliacinės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą (LAT nutartis civ. byl. Nr. 3K-3-309/2012). Taigi, dėl kasacinio teismo klaidos pareiškėja buvo priversta savo byloje teisingumo siekti virš 12 metų.

Panašaus pobūdžio problema buvo nagrinėjama ir Naku prieš Lietuvą (peticijos Nr. 26126/07) 2016 m. Čia Lietuva vėlgi buvo pripažinta pažeidusi Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalį dėl užsienio valstybės imuniteto doktrinos

automatinio taikymo Švedijos ambasados darbuotojos atleidimui. Lietuvos teismai (tame tarpe ir LAT), nustatę, kad pareiškėja Švedijos ambasadoje dirbo kultūriniais ir informaciniais klausimais, padarė iš esmės automatinę išvadą, kad ši įgyvendina Švedijos suverenias galias. Visgi, EŽTT nurodė, kad vien konstatavimas, kad kiekvieno užsienio šalies atstovybėje dirbančio asmens, įskaitant administracinį, techninį, aptarnaujantį personalą, priėmimo į darbą klausimas savaime apima suverenių valstybės tikslus ir prieštaravimų tuo pagrindu palaikymas, pagrįstas valstybės imunitetu bei asmens skundo šiuo klausimu atmetimas, nenurodant tinkamų ir pakankamų argumentų, kodėl konkrečioje byloje pareiškėjo funkcijos laikytinos vyriausybės įgaliojimų vykdymu, pažeidžia asmens teisės į teisminę gynybą esmę. LAT 2017 m. spalio 26 d. procesą pareiškėjos civilinėje byloje atnaujino. Kokių būdu baigėsi pareiškėjos byla, pagal viešai prieinamus duomenis nėra aišku. Visgi, galima daryti išvadą, kad ir šioje situacijoje Lietuvos teismų (įskaitant ir LAT) klaida lėmė tai, kad teisingumo savo byloje pareiškėja buvo priversta siekti virš 10 metų.

2017 m. byloje Šidlauskas prieš Lietuvą (peticijos Nr. 51755/10) EŽTT pripažino, kad Lietuva pažeidė EŽTK pirmojo protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga), pareiškėjui nesuteikus tinkamo dydžio kompensacijos už neteisėtai parduotą jo turtą. Nacionaliniame procese susidarė tokia situacija, kada pirmosios instancijos teismas pareiškėjo ieškinį dėl kompensacijos atmetė, apeliacinės instancijos teismas šį sprendimą atmetė ir priteisė pareiškėjui 51 000 litų, o LAT šią sumą sumažino iki 8 698 litų. EŽTT konstatavo, kad apskaičiuodamas pareiškėjui priteistinos žalos dydį LAT neužtikrino teisingos pusiausvyros tarp pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ir konkuruojančio viešojo intereso bei už pareiškėjo patirtą žalą priteisė sumą, kuri buvo kelis kartus mažesnė už jo buto rinkos vertę ieškinio pareiškimo nacionaliniams teismams metu ir buvo nepakankama panašiam butui įsigyti, todėl užkrovė pareiškėjui pernelyg didelę individualią našta. Šioje byloje EŽTT priteisė pareiškėjui 11 580 eurų neturtinės žalos, todėl buvo pasiektas *estitutio in integrum* (asmuo gražintas į padėtį, buvusią iki jo teisių pažeidimo) ir procesas Lietuvoje neturėjo būti atnaujintas. Visgi, teisingos kompensacijos už prarastą turtą pareiškėjas siekė 10 metų.

Paskutiniai du pažeidimai buvo nustatyti EŽTT vertinant su LAT atrankos kolegija susijusius pažeidimus. 2020 m. byloje Balkūnas prieš Lietuvą (peticijos Nr. 75435/17) EŽTT konstatavo Lietuvą vėlgi pažeidus EŽTK 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalį. Ginčas kilo dėl to, kad 2017 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepriėmė pareiškėjo kasacinio skundo dėl nesumokėto 1 272 eurų žyminio mokesčio. EŽTT nuomone, šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse nepateikė

argumentų, kurie pateisintų skirtingą pareiškėjo finansinės padėties vertinimą, ir aiškiai nenurodė, kokia papildoma informacija buvo reikalinga išsamiam finansinės padėties įvertinimui. Atitinkamai, EŽTT teigimu, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepateikė reikiamų argumentų, kodėl pareiškėjo prašymas atleisti nuo žyminio mokesčio buvo atmestas. Be to, EŽTT pareiškėjui priteisė 2 000 eurų neturtinės žalos. Visgi, ši EŽTT byla parodo kasacinio proceso trūkumą Lietuvoje. Nors EŽTT ir pripažino EŽTK konvencijos pažeidimą, pagal įstatymą pareiškėjas nebeturi galimybių iš naujo kreiptis dėl apeliacinės instancijos teismo nutarties peržiūrėjimo kasacine tvarka – pasibaigęs tiek kasacinio skundo padavimo terminas (3 mėn.), tiek galimybės paduoti prašymą jį atnaujinti, terminas (6 mėn.) (LR CPK 350 str. 1 ir 2 d.). Atitinkamai, dėl šios LAT klaidos asmens galimybės kreiptis į kasacinį teismą apskritai nebeliko. Iš kitos pusės sutiktina, kad atmetusi pareiškėjo prašymą atleisti jį nuo žyminio mokesčio, LAT atrankos kolegija apskritai nenagrinęjo pareiškėjo skundo atitikties kasacijos pagrindams ir todėl visiškai realu, kad net ir esant galimybei atnaujinti kasacinio skundo padavimo terminą, kasacinis skundas priimtas nebūtų. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad EŽTT šioje byloje konstatavo galimybės kreiptis į teismą apribojimą, galimybės dar kartą kreiptis į LAT su kasaciniu skundu apribojimas dėl ne nuo pareiškėjo priklausančių aplinkybių (LAT klaidos, ilgo bylos EŽTT nagrinėjimo), prieštarautų pačiai EŽTT sprendimo esmei.

Kitas svarbus kasacinių skundų atrankos trūkumas pasireiškė 2021 m. byloje Kaminskienė prieš Lietuvą (peticijos Nr. 48314/18). Šioje byloje buvo pripažinta, kad Lietuva pažeidė EŽTK 6 str. 1 d. dėl to, kad LAT atrankos kolegija nesilaikė teismo nepriklausomumo ir nešališkumo principo. Pareiškėja skundėsi, kad du LAT atrankos kolegijos teisėjai buvo susiję su priešinga šalimi (atsakovu) ir jos atstovu (advokatu). Nors subjektyvus teisėjų šališkumas nustatytas nebuvo, jis buvo nustatytas iš objektyviosios pusės, t.y. pareiškėjos abejonės dėl teisėjų nešališkumo buvo pripažintos pagrįstomis. EŽTT vertino tą aplinkybę, jog pagal tuometinį reglamentavimą LAT atrankos kolegijos sudėtys viešai skelbiamos nebuvo, todėl pareiškėja neturėjo galimybės spręsti klausimo nacionaliniu lygmeniu, o kuomet LAT atrankos kolegija pasikeitė – kasacinio skundo padavimo terminas jau buvo pasibaigęs. Šios ir kitų bylų³ kontekste, LAT atrankos kolegijos sudėtys pradėtos skelbti viešai, taip pat sudarytos galimybės LAT pirmininkui

---

³ EŽTT 2018 m. taip pat yra išnagrinęjusi bylą Dainelienė prieš Lietuvą, kurioje panaši problema kilo LAT baudžiamųjų bylų skyriaus atrankos kolegijoje. Čia kasacinio skundo priėmimo klausimą nagrinėjęs teisėjas buvo kartu ir ikiteisminį tyrimą pareiškėjos atžvilgiu atlikusio prokuroro tėvas, o pareiškėja neturėjo galimybių ginčyti teisėjo šališkumo aplinkybės. Plačiau žr. EŽTT 2018-10-16 sprendimą (peticijos Nr. 23532/14).

spřesti dël atrankos kolegijos sudęties konkrečiam skundai išnagrinėti pakeitimo, taip pat priimti kiti aktualūs pakeitimai (LAT, 2021).

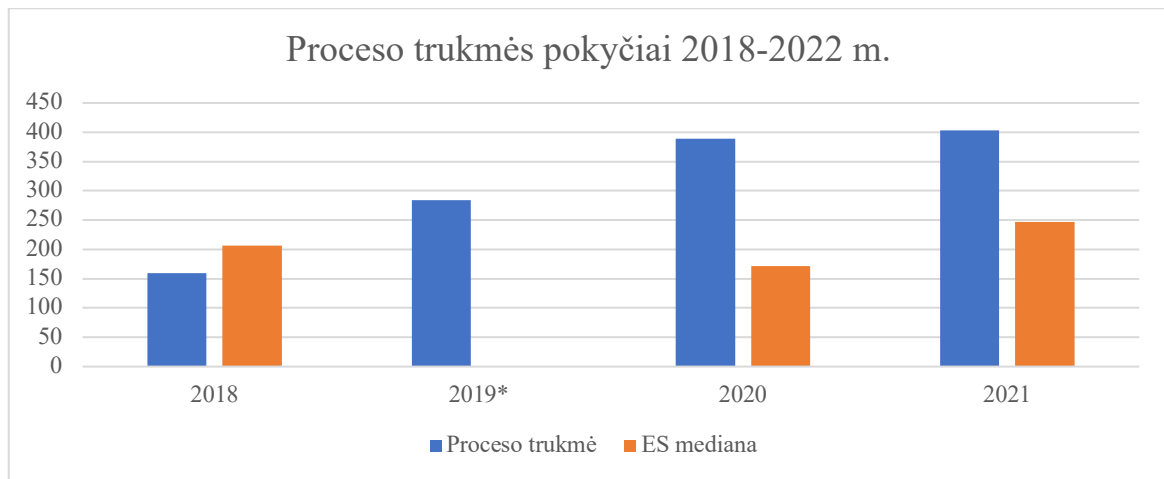
Taigi, galimybę kreiptis į EŽTT sudaro galimybes tam tikrais atvejais ištaisyti LAT kasaciniame procese padarytas klaidas ir konkrečioje byloje pasiekti teisingumą, taip pat pradėti formuoti kitokią praktiką konkrečiu klausimu. EŽTT savo sprendimais taip pat yra pastūmėjusi kasacinį teismą imtis pokyčių (pavyzdžiui keičiant tam tikrus LAT atrankos kolegijos aspektus). Visgi, pažvelgus į statistiką galima daryti išvadą, kad kasacija EŽTK taikymo prasme yra efektyvi, kadangi esamų pažeidimų nėra daug.

3.3. Kasacijos efektyvumas proceso operatyvumo aspektu

LR CPK 7 str. įpareigoja visus teismus (taip pat ir LAT) bylas nagrinėti operatyviai. Operatyvumas, arba kaip greitai sugebama išnagrinėti civilinę bylą, yra vienas iš teismo darbo efektyvumo vertinimo rodiklių, pagal kurį tokios organizacijos kaip CEPEJ vertina teismų darbo kokybę. Dar 2016 m. Lietuvos teisės mokslininkai, nagrinęję asmens teisės į civilinės bylos išnagrėjimą per protingą laiką įgyvendinimo sąlygas pripažino, kad LAT veikia efektyviai, t.y. operatyviai ir dėl to ši bylų nagrinėjimo stadija kelia mažiausiai problemų (Brazdeikis, et al., 2016, p. 109). Taigi, 2016 m. teisės doktrinoje iš esmės buvo padaryta išvada, kad proceso operatyvumo principo kontekste kasacija Lietuvoje yra efektyvi. Atitinkamai, šio rašto darbo kontekste svarbu įvertinti ar ši tendencija liko nepasikeitusi.

CEPEJ teismų efektyvumo vertinimą atlieka kas 2 metus, taip vadinamais ciklais. Atliekant teismų efektyvumo vertinimą kokybės aspektu CEPEJ vertina proceso trukmę, bylų išnagrėjimo rodiklį ir neišnagrintų bylų skaičių.

Proceso trukmė yra apytikriai įvertintas laikotarpis (dienomis), kurio reikia bylai išspręsti teisme, t. y. per kokį laikotarpį teisme priimamas sprendimas. Jis apskaičiuojamas paimant neišspręstų bylų skaičių, padalinant jį iš išspręstų bylų skaičiaus metų pabaigoje ir padauginant gautą sumą iš 365 (dienių) (CEPEJ, 2018, p. 237 – 239). Šiame kontekste vertinant kasacinio proceso trukmę pagal CEPEJ vertinimo metodiką, gaunami tokie paskutiniųjų prieinamų vertinimų duomenys: 2018 m. – 159 d., 2020 m. – 389 d., 2021 m. – 403 d. Atitinkama šių rodiklių ES mediana yra: 2018 m. – 207 d., 2020 m. – 172 d., 2021 m. – 247 d.

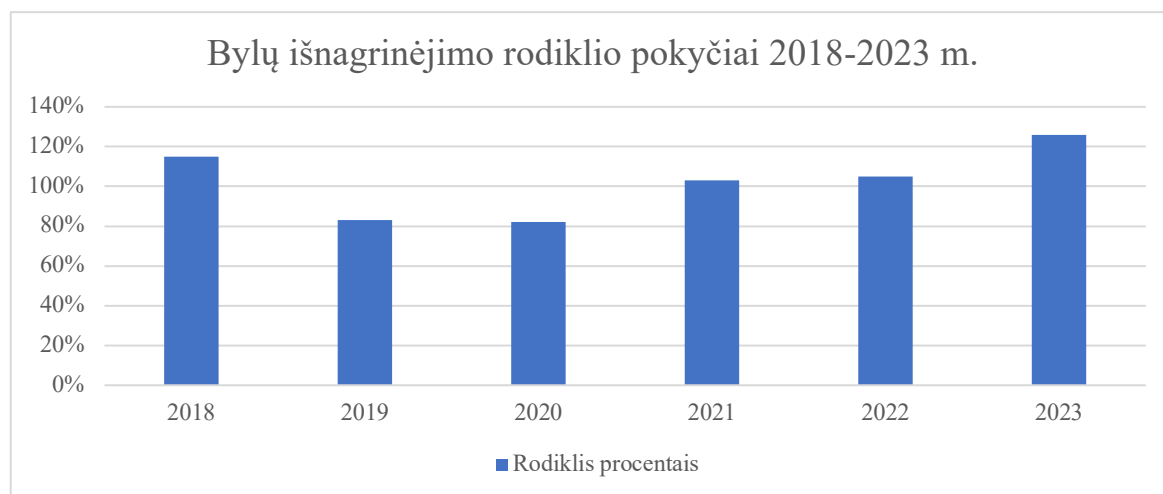

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: EK 2020-2023 m. komunikatais dėl ES teisingumo suvestinių. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en

Iš nurodyto matyti, kad per pastaruosius metus kasacijos efektyvumas Lietuvoje proceso trukmės atžvilgiu suprastėjo. Visgi, tokia tendencija gali būti paaiškinama tiek COVID-19 pandemijos sukeltais padariniais, tiek ta aplinkybe, kad LAT civilinių bylų skyrius dirbo būdamas nepilnos sudėties (2020 m. – 14 teisėjų, 2021 m. – 15 teisėjų) (CEPEJ, 2022, p. 160). Kasacija Lietuvoje taip pat pakankamai operatyvi palyginus rodiklius su kitomis valstybėmis. Pavyzdžiui, Italijos proceso trukmės rodiklis 2018 – 2020 m. siekė nuo 1 200 iki net 1 400 d.; Graikijoje 2020 m. šis rodiklis siekė 800 d. Doktrinoje pripažįstama, kad toks ilgas bylų nagrinėjimas šiose valstybėse pasireiškia dėl to, kad jose egzistuoja nedideli kasacijos ribojimai ir dėl to, kad teismai fokusuojasi į teisingą ginčo išsprendimą, t.y. privačią kasacijos funkciją (Brazdeikis, et al., 2016, p. 110). Detaliau išanalizavus CEPEJ statistikas lyginamuoju aspektu matyti, kad Lietuva proceso trukmės atžvilgiu patenka maždaug į vidurį: 2018 m. – 9 vieta iš 26, 2019 – 14 vieta iš 26, 2020 – 15 vieta iš 26 (EK 2020, 2021, 2022 m. komunikatai dėl teisingumo rezultatų suvestinių). Kitas CEPEJ plačiai vertinamas efektyvumo aspektas yra bylų išnagrinėjimo rodiklis, kuris pasireiškia išspręstų ir gaunamų bylų santykiu. Jis parodo, ar teismas spėja išnagrinėti gaunamas bylas. Jeigu bylų išnagrinėjimo rodiklis yra artimas 100 proc. arba didesnis, teismas yra pajėgus išnagrinėti bent tiek bylų, kiek jų iškeliami. Kai bylų išnagrinėjimo rodiklis yra mažesnis negu 100 proc., tai reiškia, kad teismai išsprendžia mažiau bylų, negu gauna. Be to, bylų išnagrinėjimo rodiklio pagalba galima apskaičiuoti susikaupusių bylų rodiklį (ang. *backlog*). Pagal CEPEJ efektyvumo indikatorius bylų mažesnis išnagrinėjimo

rodiklis negu 95% yra laikomas kaupiančiu bylas, lygus arba didesnis negu 95% yra standartinis, didesnis negu 100% šalina susikaupusias bylas.

Šiuo aspektu vertinant Lietuvą, matyti, kad 2018 m. šis rodiklis buvo 115%, 2019 – 83%, 2020 – 82 %, 2021 – 103%, 2022 – 105%, 2023 – 126%.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: EK 2020-2023 m. komunikatais dėl ES teisingumo suvestinių, LAT 2022, 2023 m. metiniais informaciniais pranešimais. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en

Taigi, nors kasacija Lietuvoje per pastaruosius 5-erius metus ir buvo pasiekusi indikatorių, kuriam esant pradeda kauptis bylos, nuo 2021 m. situacija ir vėl pagerėjo, todėl galima daryti išvadą, kad šiai dienai LAT sugeba išnagrinėti daugiau bylų, negu į ją patenka. Tai yra teigiamas kasacijos efektyvumo elementas ir pagal CEPEJ, teismų sistemos, kuriuose nesikaupia dideli kiekiai bylų, laikomos kokybiškomis (CEPEJ, 2016, 37 p.).

Apibendrinant nurodytą, galima daryti išvadą, kad proceso operatyvumo aspektu kasacija Lietuvoje yra efektyvi – nors per pastaruosius metus proceso trukmė ir išaugo, tačiau bendrame ES valstybių kontekste ji išlieka optimali, taip pat vyrauja geras bylų išnagrinėjimo rodiklis ir atitinkamai bylos kasaciniame teisme nesikaupia.

3.4. Teisėjų specializacijos ir kasacijos efektyvumo suderinamumas

Teisėjų specializacija, ypač kalbant apie kasacinių teismų teisėjus, teisinėje bendruomenėje yra nevienalytė ir pakankamai aštri tema (Steel, 2015, p. 307). Tam tikra prasme teisinės sistemos yra susiskaldžiusios į generalistinio požiūrio ir specialistinio požiūrio doktrinas. Pagal generalistinį požiūrį visi teisėjai turi jurisdikciją spręsti visus teisinius ginčus,

nepriklusomai nuo ginčo teisinio santykio, šalių ir kitų aplinkybių. Tuo metu pagal specialistinį požiūrį, teisėjai turėtų specializuotis ir spręsti tik konkrečius ginčus.

Šios diskusijos problematiką yra gerai apibrėžęs L. Baum pažymėdamas, kad plačiai pripažįstamus specialistinio požiūrio privalumus seka ir trūkumai. Šio autoriaus teigimu, specializacija veda žmones [teisėjus] prie siauro požiūrio, kuris juos apriboja ir padaro šališkais sprendžiamo klausimo atžvilgiu (Baum, 2011, p. 2). Kito amerikiečių autoriaus M. Shapiro teigimu, besispecializuojantys teismai „praranda vienintelę savybę, kuri juos atskiria nuo administracinių įstatymų leidėjų“ (Shapiro, 1968, p. 53). Panašus požiūris vyrauja ir Norvegijoje, kur neegzistuoja net administracinių teisinių santykių specializacija ir visus ginčus kasacine tvarka sprendžia vienas kasacinis teismas. Anot norvegų autoriaus I.L. Backer tokia sistema pagrįsta teisės ir teisinio samprotavimo vienovės idėja, pagal kurią yra bendras visoms teisės sritims taikomas teisinio samprotavimo pagrindas ir kad bet kurios konkrečios srities teisei iš esmės gali turėti įtakos teisiniai kitose srityse išplėtoti argumentai. Nors specializacija gali suteikti daugiau kompetencijos ir patirties konkrečioje srityje, tačiau baiminamasi, kad tai gali lemti tai sričiai būdingų vertybių ir samprotavimų pervertinimą (Backer, 2012, p. 49). Tuo metu specialistinio požiūrio atstovai teigia, kad ginčai laimimi arba pralaimimi priklusomai nuo to, ar teisėjas sugebėjo suprasti bylos faktus. Kas ekspertui ar konkrečios srities specialistui yra kasdienė veikla, tik bendrą supratimą turinčiam teisėjui gali pasirodyti itin sudėtinga (Steel, 2015, p. 310). Atitinkamai, J. Baragwath teigimu, tai yra „prigimtinio teisingumo“ pažeidimas, jeigu teisėjui nepavyksta suprasti bylos faktų ir vėliau atitinkamai šia tema formuluoti klausimus (Steel cituoja Baragwath, 2012, p. 310). Nors Lietuvoje teisėjų specializacijos klausimas nėra plačiai nagrinėtas, V. Višinskis su bendraautoriais yra pažymėjęs, kad „nuolatinis naujų teisės aktų priėmimas tiek tarptautiniu, tiek Europos ar nacionaliniu lygmenimis ir besikeičianti teismų praktika bei doktrina plečia teisės mokslo ribas ir daro jį sudėtingą. Teisėjui tampa vis sunkiau įvaldyti visas šias sritis, o visuomenė ir bylos šalys iš teismų reikalauja vis daugiau profesionalumo ir efektyvumo“ (Višinskis, et al., 2020, p. 503-504). Konsultacinė Europos teisėjų taryba (toliau – CCJE) teisėjų specializacijos klausimu netgi yra išleidusi savo nuomonę, kurioje nurodomi tokie teigiami šio instituto aspektai: 1) sprendimų kokybės gerinimas; 2) nuoseklios praktikos formavimas ir atitinkamai teismo rezultato nuspėjamumo (užtikrintumo) didinimas; 3) multidisciplininio požiūrio atsiradimas; 4) gerinamas proceso operatyvumas ir atitinkamai efektyvumas (CCJE, 2012, 9-13 p.). Iš kitos pusės CCJE pažymi, kad teisėjų specializacija aukštesnės instancijos teismuose turi būti mažesnė, kadangi šių teismų teisėjai turi būti lankstūs spręsti įvairaus pobūdžio bylas ir atitinkamai užtikrinti savo pareigą interpretuoti

ir formuoti teismų praktiką. Lankstumas taip pat užtikrina, kad bylos nebus peržiūrimos tos pačios siaurą požiūrį turinčios grupės teisėjų, kurie gindami savo suformuotą praktiką, gali stabdyti tolimesnę jos plėtrą (CCJE, 2012, 45 p.).

Lietuvoje požiūris į teisėjų specializaciją yra palankus. Ne tik, kad Konstitucija sudaro galimybes steigti specializuotus teismus (Konstitucijos 111 str. 2 d.) ir dėl to egzistuoja bendrosios kompetencijos ir administracinių ginčų specializacijos teismai, bet ir pačiuose teismuose egzistuoja tam tikra vidinė teisėjų specializacija. Pagal Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13P-202-(7.1.2) dėl „Teisėjų specializacijos tam tikrų kategorijų byloms nagrinėti nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2 p. teisėjų specializacijos nustatymo tikslas – atitinkamos kategorijos bylų nagrinėjimo kokybės gerinimas, organizacinių prielaidų tinkamam teismo procesui sudarymas, efektyvus teismo darbo organizavimas. Taigi, pačiuose teisės aktuose tiesiogiai įtvirtinta, kad teisėjų specializacija turėtų gerinti teismo darbo efektyvumą. LAT pagrindinė teisėjų specializacija pasireiškia ši teismą išskiriant į civilinių ir baudžiamųjų bylų skyrius, kuriuose dirba po 16 teisėjų. Atitinkamai, pagrindinės specializacijos LAT yra civiliniai ir baudžiamieji teisiniai santykiai. Vertinant šį specializacijos aspektą pažymėtina, kad ginčiuose, kuriuose reikalaujama abiejų šių žinių sričių, yra sudaryta galimybė bylas nagrinėti mišrioje teisėjų kolegijoje (LR CPK 357 str. 4 d., LR BPK 373 str. 5 d.).

Pagal LAT bylų paskirstymo ir teisėjų kolegijų sudarymo taisykles, konkrečiame skyriuje teisėjai turi dar ir papildomas specializacijas, į kurias atsižvelgiama skiriant bylai teisėjus ir sudarant kolegiją (Bylų skirstymo taisyklių 19-20 p.). Civilinių bylų skyriaus atveju teisėjai specializuojasi šiose civilinių teisinių santykių bylose: viešųjų pirkimų teisinių santykių, bankroto ir restruktūrizavimo teisinių santykių, bankų veiklos ir investicinių paslaugų santykių, daiktinių teisinių santykių, darbo teisinių santykių, intelektinės nuosavybės santykių, šeimos teisinių santykių ir paveldėjimo, draudimo teisinių santykių ir bylos, susijusios su tarptautine privatinė teise, tarptautiniu civiliniu procesu ir alternatyviu privačių ginčų sprendimu (Bylų skirstymo taisyklių 2 ir 3 priedai). Siekiant išvengti aptartos teismų praktikos stagnacijos bei teisėjų izoliacijos neigiamų padarinių, maksimalus specializacijos terminas yra 5 metai (Teisėjų tarybos nutarimo dėl teisėjų specializacijos 12 p.). Be to, siekiant išvengti teisėjų paskyrimo nuspėjamumo (kas gali neigiamai įtakoti teisėjų nepriklausomumo, atsitiktinio teisėjų paskyrimo principus) matyti, kad nepriklausomai nuo nustatytos specializacijos, tam tikrus ginčus nagrinėja visai kiti teisėjai. Pavyzdžiui nors pagal nustatytas teisėjų specializacijas darbo teisinių santykių bylose specializuojasi iš viso 2 teisėjai, civilinės bylos Nr. e3K-3-281-1120/2023, šie teisėjai nenagrinėjo. Tas pats pasakytina ir apie civilinę bylą Nr. e3K-3-236-943/2023.

Taigi, šiuo aspektu kasacijoje yra įgyvendinama viena iš teisėjų specializacijos sąlygų, pagal kurią teisėjų specializacija neturėtų sudaryti sąlygų atitinkamos kategorijos bylas skirti nagrinėti tam pačiam iš anksto žinomam teisėjui (Teisėjų tarybos nutarimo dėl teisėjų specializacijos 3 p.).

Atskirai paminėtinas ir tyrimo metu pastebėtas specializacijų paskirstymo netolygumas, kai kuriems teisėjams turint net kelias specializacijas, o kitiems – neturint nei vienos. Kai kurie iš teisėjų specializuojasi net šešiose (iš devynių) srityse, o kai kurie teisėjai apskritai niekur nesispecializuoja. Rašto darbo autoriaus nuomone toks netolygumas yra problematiškas, kadangi per didelis skaičius specializacijų kiekis gali paneigti jos esmę – galimybę kokybiškai įsigilinti į konkrečios teisės srities realijas ir specifiką, o apskritai jokių specializacijų nebuvimas – atimti iš teisėjų galimybę gilintis į konkrečios srities ginčus ir užtikrinti juose kokybiškesnę ir operatyvesnę sprendimų priėmimą. Tokiu atveju pati specializacija gali tapti tik formali ir dėl to nepasiekti savo tikslų. Dėl nurodyto galima būtų persvarstyti dabartinį LAT civilinių bylų skyriaus specializacijos modelį ir specializacijas skirstyti kitokiu būdu, pavyzdžiui – rotacijos, kaip numato Teisėjų tarybos nutarimo dėl teisėjų specializacijos 12 p.

Kitą su specializacija susijusią problematiką papildomai išryškino ir atlikta teisėjų apklausa. Į klausimą „ar šiuo metu civilinių bylų skyriuje įtvirtintų teisėjų specializacijų pakanka efektyvesniam kasacijos procesui?“ didžioji dauguma (keturi) teisėjų atsakė, kad „neužtenka“, tik vienas teisėjas nurodė, kad „užtenka“, o dar vienas teisėjas pasirinko, kad „teisėjų specializacijos civilinių bylų skyriuje apskritai nereikia“ (žr. priedą Nr. 1). Šiuo aspektu įdomu tai, kad daugumos nuomone nustatytų specializacijų apskritai neužtenka, nors šios problemos išsprendimas galėtų būti išspręstas pačių teisėjų iniciatyva – pareiškus atitinkamą prašymą dėl specializacijos poreikio (Teisėjų tarybos nutarimo dėl teisėjų specializacijos 9 p.). Taip pat, jeigu egzistuoja realus specializacijos trūkumas, o pačių teisėjų iniciatyvos nėra, svarstyti galimybė pačiam šį klausimą spręsti LAT civilinių bylų skyriaus pirmininkui (Teisėjų tarybos nutarimo dėl teisėjų specializacijos 10 p.).

Apibendrinant darytina išvada, kad nors Lietuvoje egzistuoja palankios sąlygos teisėjų specializacijai ir yra išlaikomas tam tikras šio instituto optimalumas, kasaciniame teisme šios galimybės nėra iki galo įgyvendintos – vyrauja specializacijų pasiskirstymo netolygumas, o kai kurių teisėjų nuomone esamų specializacijų apskritai neužtenka. Dėl to svarstyti galimybė tolygiai perskirstyti šiuo metu nustatytas specializacijas, įvesti specializacijų rotaciją, diskutuoti su teisėjais dėl specializacijų trūkumo ir atitinkamai įvesti naujas specializacijas.

IŠVADOS

1. Šiuo metu Lietuvoje įtvirtintas kasacijos institutas yra laikomas ekstraordinarine apeliacinės instancijos teismo sprendimų peržiūrėjimo forma, kuri galima tik išimtiniais įstatyme numatytais atvejais. Nors dėl to linkstama į tai, kad kasacija labiau užtikrina viešojo intereso funkciją, praktikoje kasacinio teismo funkcijos yra dvejopos, kadangi kasacijos institutas negalėtų tinkamai funkcionuoti be privačios asmenų iniciatyvos ir poreikio apginti konkrečias jų teises (privačios kasacijos funkcijos).
2. Efektyvumas ir veiksmingumas teisingumo vykdymo procese ir kasacijoje yra plačios ir nevienareikšmiškos sąvokos. Pačia bendriausia prasme efektyvumas ir veiksmingumas suprantamas kaip užsibrėžto tikslo pasiekimas, dėl ko atitinkamai pačios kasacijos efektyvumas gali būti vertinamas įvairių, tiek kokybinių, tiek kiekybinių kriterijų kontekste. Atitinkamai, vienu atveju kasacija gali būti efektyvi, o kitu – priešingai.
3. Tyrimo metu nustatytas poreikis tobulinti kasacinių skundų atranką, kadangi tam tikrais atvejais ši procedūra nėra efektyvi. Siekiant užtikrinti efektyvesnę kasacijos procesą svarstyti keisti dabartinį kasacinių skundų atrankos modelį didinant atrankos kolegijų nutarčių motyvuotumą, įvedant galimybę atrankos kolegijai nuodugniau įvertinti kasacijos pagrindų (ne)buvimą, ir taip pat įtvirtinant papildomą kasacinių skundų filtravimo institutą. Tyrimo metu autorius taip pat nustatė poreikį gerinti antrinės teisinės pagalbos sistemą, siekiant, kad šių paslaugų teikimu būtų suinteresuotas didesnis ratas aukštos kvalifikacijos advokatų, kas atitinkamai lemtų kokybiškesnių kasacinių skundų parengimą.
4. Kasacija civiliniame procese efektyviai užtikrina žmogaus teises Europos žmogaus teisių kontekste, ir atitinkamai pažeidimų, pagrindų atnaujinti procesą arba atlyginti padarytą žalą, yra tik vienetai. Visgi, išanalizavus EŽTT praktiką matyti, kad tam tikrais atvejais, kai kasacijos institutas Lietuvoje suveikė netinkamai, EŽTT praktika sąlygojo kasacinio proceso Lietuvoje tobulinimą, o kitais atvejais leido pareiškėjams pasiekti teisingumą tiek atlyginant jiems padarytą žalą, tiek suteikiant galimybę atnaujinti procesą nacionaliniame procese.
5. Nors Lietuvoje egzistuoja optimalus teisėjų specializacijos modelis, LAT civilinių bylų skyriaus specializacijos yra paskirstytos netolygiai, o kai kurių teisėjų nuomone šiuo metu nustatytų specializacijų nepakanka efektyvesniam kasacijos procesui. Atitinkamai svarstytinas klausimas dėl civilinių bylų skyriaus specializacijų tolygaus perskirstymo

pirmininko nuožiūra. Papildomai turėtų būti diskutuojama su civilinių bylų skyriaus teisėjais dėl naujų specializacijų sukūrimo ir jų paskirstymo.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautinės teisės norminiai aktai

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, (2016/C 202/02).

Nacionaliniai teisės norminiai aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Aidas, Nr. 220; 1992, Nr. 33-1014).
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340).
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 37-1341).
5. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (Žin., 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649).
6. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 30-827; 2005, Nr. 18-572; 2013, Nr. 54-2675).
7. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo (Žin., 1995, Nr. 37-913).
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimas Nr. 364 „Dėl Už antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą ir mediaciją mokamo užmokesčio dydžių nustatymo ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ (TAR, 2016-04-15, Nr. 2016-09599).
9. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. 1R-77 „Dėl teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymo Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“ (TAR, 2015-03-19, Nr. 2015-03968).
10. Teisėjų tarybos 2008 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 13P-202-(7.1.2) „Dėl teisėjų specializacijos tam tikrų kategorijų byloms nagrinėti nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, redakcija nuo 2019-06-05.
11. Teisėjų tarybos 2016 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 13P-65-(7.1.2) „Dėl Rekomenduojamų teismų procesinių sprendimų kokybės standartų patvirtinimo“, redakcija nuo 2018-01-01.
12. 2021 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. (1.4)-1T-12 „Dėl Bylų paskirstymo teisėjams ir teisėjų kolegijų sudarymo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme taisyklių patvirtinimo“ (TAR, 2021-03-31, Nr. 2021-06642).

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai

13. Estijos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Tsiviilkohtumenetluse seadustik), (Anglų kalbos versija). Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
14. Vokietijos civilinio proceso kodeksas (Zivilprozessordnung) (Anglų kalbos versija). Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/index.html#gl_p0027 [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

SPECIALIOJI LITERATŪRA

15. Machovenko, J. Teisės istorija. 1 leidimas. Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
16. Brazdeikis, A. et al. Asmens teisės į civilinės bylos išnagrinėjimą per protingą laiką įgyvendinimo sąlygos. Vilniaus universiteto leidykla, 2016.
17. Kūris, E. Lietuvos teisinės institucijos. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
18. Driukas, A.; Valančius, A. Civilinis procesas: teorija ir praktika. IV tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
19. Mikelėnas, V. et al. Civilinio proceso teisė. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
20. Vaišvila, A. Teisės teorija. Ketvirtasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2014.
21. Vaišvila, A. Teisės teorija. Trečiasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2009.
22. Ambrasaitė, G. Apeliacijos esmė ir principai. Teisė, 2003. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189396691/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
23. Deviatnikovaitė, I. Administracinės atsakomybės instituto pradžia Lietuvoje. Jurisprudencija, 2023, 30(1). Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/7687> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
24. Valančius, T. Bendrosios kompetencijos teismų sprendimų instancinė kontrolės sistema Lietuvoje 1918-2003 m. Daktaro disertacija Socialiniai mokslai, teisė (S 001). Vilnius, 2022. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/a0810b3f-2897-4655-9279-662e2156b5fd> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
25. Griškevič, L. Autentiškos teismų sistemos sukūrimas Lietuvoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2013. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/73955> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

26. Stripeikienė, J. Kasacijos paskirtis ir teisė į teisminę gynybą. Mokslinių straipsnių rinkinys. 16-28. Mykolo Romerio universitetas, 2010. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/44b524f2-8337-4006-b147-e3c4003042cc/content> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
27. Šimašius, R. Teisėkūra ir teisės socialinis veiksmingumas. Jurisprudencija, t. 54(46); 62–73, 2004. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3247> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
28. Steel, W. Judicial specialisation in a generalist jurisdiction: Is commercial specialisation in within the high court justified? WELLINGTON L. REV. 307 (2015). Prieiga per internetą: <https://ojs.victoria.ac.nz/vuwlr/article/view/4923/4377> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
29. Baum, L. Specializing the Federal Courts: Neutral Reforms or Efforts to Shape Judicial Policy? Judicature 74: 217–224. 1990. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/judica74&div=61&g_sent=1&casa_token=&collection=journals [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
30. Shapiro, M. The Supreme Court and Administrative Agencies. The Journal of Politics, Vol. 31, 1968.
31. Backer, I.L. The Norwegian Reform of Civil Procedure. Scandinavian Studies In Law, 2012. Prieiga per internetą: <https://scandinavianlaw.se/pdf/51-2.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
32. Višinskis, V. et al. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei. 499-517. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/61e31878-b440-48cf-96e9-f99db9053040/content> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
33. Ravluševičius, P. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise. Jurisprudencija: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007, Nr. 2(92). Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/6e207479-9217-451a-a8c5-678ce77bfbac> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

TEISMŲ PRAKTIKA

Užsienio teismų praktika

34. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. kovo 23 d. sprendimas byloje Cudak prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 15869/02.

35. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje Naku prieš Lietuvą ir Švediją, pareiškimo Nr. 26126/07.
36. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. liepos 11 d. sprendimas Šidlauskas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 51755/10.
37. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2020 m. liepos 7 d. sprendimas Balkūnas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 75435/17.
38. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. lapkričio 3 d. sprendimas Kaminskiene prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 48314/18.
39. Estijos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2023 m. vasario 23 d. nutartis Nr. 2-17-10072.
40. Estijos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2023 m. vasario 12 d. nutartis Nr. 2-20-12095.
41. Latvijos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 24 d. nutartis Nr. SKC - 319/2024.
42. Latvijos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 28 d. nutartis Nr. SKC-306/2024.

Lietuvos teismų praktika

43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-611/2023.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1114/2003.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-133/2005.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2009.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-419/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2005.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-866/2003.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-371-701/2019.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-61-823/2024.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 13 d. nutartis Nr. eCIK-84/2024.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 8 d. nutartis Nr. BIK-40/2024.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2023 m. rugpjūčio 23 d. nutartis Nr. BIK-449/2023.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-1075/2024.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-1075/2024.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-40-943/2024.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 13 d. nutartis Nr. CIK-1162/2023.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 13 d. nutartis Nr. eCIK-1163/2023.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2024 m. vasario 13 d. nutartis Nr. eCIK-1148/2023.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2021 m. liepos 22 d. nutartis Nr. eCIK-785/2021.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-309/2012.

KITI ŠALTINIAI

64. CEPEJ, Evaluation of the judicial systems (2020 - 2022), Lithuania. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/lithuania-2020-en/1680a85c89> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
65. CEPEJ, Evaluation of the judicial systems (2018 - 2020), Lithuania. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/en-lithuania-2018/16809fe315> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
66. CEPEJ, Judiciary at a glance in Lithuania, 2021 data. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/lithuania-2021-data-/1680ab89be> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

67. European judicial systems CEPEJ Evaluation Report, 2022 Evaluation cycle. Part 1. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
68. European judicial systems CEPEJ Evaluation Report, 2022 Evaluation cycle. Part 2. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/cepej-fiche-pays-2020-22-e-web/1680a86276> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
69. CEPEJ, Individual country profile, 2020. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/country-profile-lithuania-en/1680a9672c> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
70. European judicial systems CEPEJ Evaluation Report , 2020 Evaluation cycle. Part 1. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-1-english/16809fc058> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
71. European judicial systems CEPEJ Evaluation Report , 2020 Evaluation cycle. Part 2. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/evaluation-report-part-2-english/16809fc059> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
72. CEPEJ, Measuring the quality of justice, 2016 (2). Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-measuring-the-/1680747548> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
73. CEPEJ Indicators on efficiency. Interaktyvus žemėlapis. Prieiga per internetą [interaktyvus] <https://public.tableau.com/app/profile/cepej/viz/EfficiencyEN/Efficiency> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
74. CCJE nuomonė (2012) NO. 15 dėl teisėjų specializacijų. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/ccje-opinion-2012-no-15-on-the-specialisation-of-judges/16809f0078> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
75. Oxford English Dictionary. Prieiga per internetą [interaktyvus]: <https://www.oed.com/?tl=true> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
76. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą [interaktyvus]: <https://www.vle.lt> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
77. Lietuvių kalbos žodynas. Internetinė nuoroda [interaktyvus]: <http://www.lkz.lt/> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
78. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1959-2021 statistikos apžvalga. Prieiga per internetą: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Overview_19592021_ENG [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

79. Europos Žmogaus Teisių Teismo pažeidimų pagal straipsnį ir valstybę statistika, 2022. Prieiga per internetą: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Stats_violation_2022_ENG [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
80. Europos Žmogaus Teisių Teismo pažeidimų pagal straipsnį ir valstybę statistika, 2023. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-violation-2023-eng> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
81. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. statistika (Vokiečių kalba). Prieiga per internetą: https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Downloads/DE/Service/StatistikZivil/jahresstatistikZivilsenate2023.pdf;jsessionid=CEFE926AD83F5CD0BC62C182CF070AE6.internet981?__blob=publicationFile&v=2 [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2018. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/ixgstbjszeubaptwhjzmuufcag3dup84> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/iodxdpetabos9q1trspvg53fvjte99z1> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2020. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2021/03/metinis-pranesimas-2020.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2021. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/03/metinis-pranesimas-final-su-virseliu.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2022. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/mdoyuph62lvuwzwsb9v4adm1tv93pc9f> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas, 2023. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/sd8m7optf20xzi92xuk3gyd3kwryhane> [žiūrėta 2024 m. kovo 26 d.].
88. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos centriniam bankui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui COM(2020) 306. Prieiga per internetą: <https://commission.europa.eu/document/download/5d446342-8598-42d2-928a->

- [1e1ae5fe567c_en?filename=justice_scoreboard_2020_en.pdf](#) [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
89. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos centriniam bankui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui COM (2021) 389. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/document/download/c6121790-3c0a-4b98-b49a-adc7cc9cd7c6_en?filename=eu_justice_scoreboard_2021.pdf [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
90. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos centriniam bankui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui COM (2022) 234. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/document/download/123138e5-f651-44e4-963e-65b721c4f5e7_en?filename=eu_justice_scoreboard_2022.pdf [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
91. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos centriniam bankui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui COM (2023) 309. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/document/download/db44e228-db4e-43f5-99ce-17ca3f2f2933_en?filename=Justice%20Scoreboard%202023_0.pdf [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
92. Estijos Aukščiausiojo Teismo brošiūra, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/Trükis/2019-Riigikohus-brozuur-2019-ENG.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. metinio informacinio pranešimo pristatymas. Nuoroda į video įrašą: <https://www.youtube.com/watch?v=PRwEQGJnCPU&t=1s> [žiūrėta 2024 m. balandžio 10 d.].
94. Lietuvos advokatūros raštas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui dėl kasacinių skundų atrankos vidaus procedūrų tobulinimo, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2019/10/23/lietuvos-advokaturos-rastas-lietuvos-auksciausiajam-teismui-del-kasaciniu-skundu-atrankos-vidaus-proceduru-tobulinimo/> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo darbo grupės 2019-05-13 išvados. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/soupzu22urrcg6x3ya3kde2gwz6ay4er> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

96. A. Šekštelo: Kasacinių skundų civilinėse bylose priėmimas po Konstitucinio Teismo 2021-12-30 nutarimo – žvilgsnis į ateitį. Teisė Pro straipsnis. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2022/01/05/a-sekstelo-kasaciniu-skundu-civilinese-bylose-priemimas-po-konstitucinio-teismo-2021-12-30-nutarimo-zvilgsnis-i-ateiti/> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020-03-25 išvada dėl korupcijos pasireiškimo tikimybės. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2020/03/isvada-del-korupcijos-pasireiskimo-tikimybes.pdf> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015-01-20 naujienų pranešimas. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/naujienos/r.norkus-kasacija-turi-tapti-konkreacia-efektyvia-ne-teorine-ar-iliuzine-patikra/118> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
99. Europos Sąjungos projektas „Teismų veiklos efektyvumo didinimas Nr. 10.1.4-ESFA-V-922-01-0002“. Prieiga per internetą [interaktyvus]: https://2014.esinvesticijos.lt/lt/paraiskos_ir_projektai/teismu-veiklos-efektyvumo-didinimas [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016-10-05 naujienų pranešimas. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/lietuvos-auksciausiasis-teismas-prisides-prie-europos-sajungos-auksciausiuju-teismu-veiklos-efektyvumo-gerinimo/286> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].
101. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „Kas yra ir kaip veikia kasacinių skundų atranka Aukščiausiajame Teisme?“ 2019. Prieiga per internetą: <https://lat.lt/naujienos/kas-yra-ir-kaip-veikia-kasaciniu-skundu-atranka-auksciausiajame-teisme/766> [žiūrėta 2024 m. kovo 20 d.].

SANTRAUKA

Kasacijos efektyvumas Lietuvoje

Nikita Mezencev

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas kasacijos efektyvumas Lietuvos civiliniame procese. Tema atskleidžiama analizuojant teisės doktriną, teisinį reguliavimą, teismų praktiką, taip pat įvairius viešai prieinamus šaltinius, tokius kaip tarptautinių ir nacionalinių organizacijų statistinius duomenis, tam tikrais atvejais pasitelkiama ir autoriaus atlikta teisėjų apklausa. Kadangi efektyvumo (veiksmingumo) sąvoka yra pakankamai plati, kasacijos efektyvumas vertinamas autoriaus apibrėžtų kriterijų atžvilgiu.

Kasacijos veiksmingumas vertinamas pradedant nuo kasacinių skundų atrankos ir aptariant probleminius šio proceso aspektus – įvertinama kasacinio teismo atrankos kolegijų priimamų nutarčių nemotyvuotumo, kasacinių bylų baigties, pakartotinio kasacinio skundo problematika, vertinama valstybės teikiamos antrinės teisinės pagalbos konkurencingumo ir kokybės problematika kasacinių skundų kontekste, visais atvejais pateikiant galimą problemos sprendimo būdą. Įvertinus šiuos atrankos proceso aspektus daromos išvados, kad kasacinių skundų atrankos procesas Lietuvoje yra tobulintinas, pateikiant galimus problemų sprendimo būdus. Darbe taip pat analizuojamas kasacijos efektyvumas civiliniame procese įgyvendinant žmogaus teises padarant išvadas, kad šio kriterijaus kontekste Lietuvos civilinis procesas yra efektyvus – Europos Žmogaus Teisių Teismas po kasacinio teismo sprendimo yra pripažinęs vos kelis pažeidimus. Autorius taip pat analizavo kasacijos efektyvumą proceso operatyvumo aspektu, kur buvo padaryta išvada, kad šiuo aspektu kasacija taip pat yra efektyvi. Galiausiai įvertinamas teisėjų specializacijos kasaciniame teisme modelis ir aptariama su tuo susijusi netolygumo ir specializacijų trūkumo problematika.

SUMMARY

EFFECTIVENESS OF CASSATION IN LITHUANIA

Nikita Mezencev

This master's thesis analyses the effectiveness of cassation in Lithuanian civil proceedings. The topic is revealed by analysing legal doctrine, legal regulation, case law, as well as various publicly available sources, such as statistical data from international and national organisations, and, in some cases, the author's survey of judges. As the concept of effectiveness is quite broad, the effectiveness of the cassation is assessed in relation to criteria defined by the author.

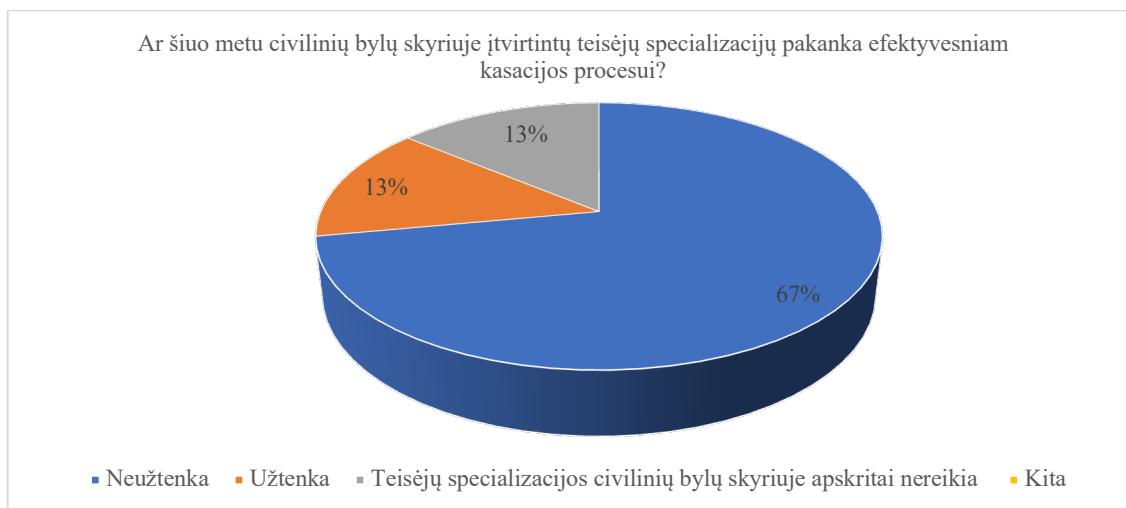
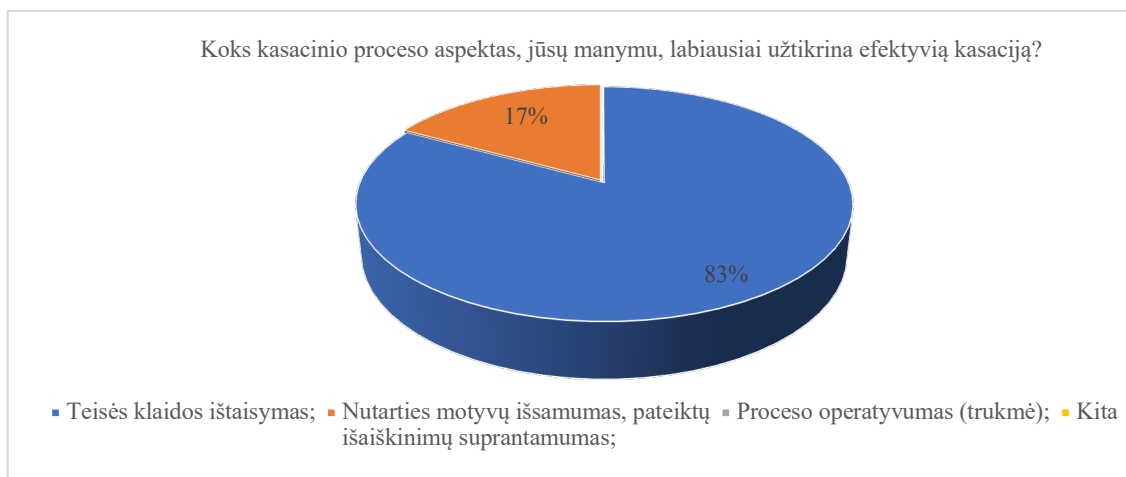
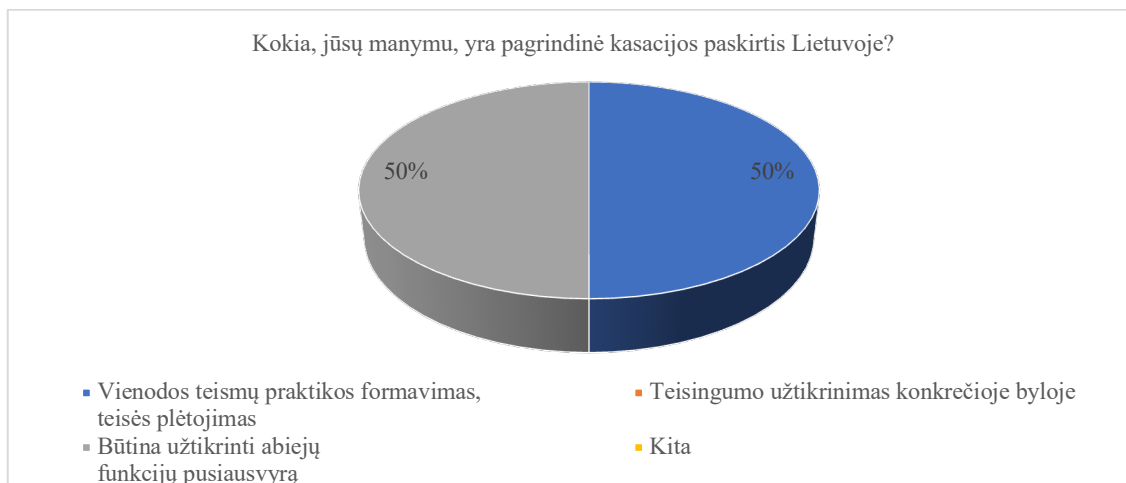
The effectiveness of cassation is assessed by starting with the selection of cassation appeals and discussing the problematic aspects of this process - assessing the unmotivation of the decisions of the selection panels of the court of cassation, the outcome of cassation cases, the problem of repeated cassation appeals, and the problems of the competitiveness and quality of the state's provision of secondary legal aid in the context of cassation appeals, and, in all cases, providing a possible solution to the problem. The assessment of these aspects of the selection process leads to the conclusion that the process of selection of cassation appeals in Lithuania needs to be improved. The effectiveness of cassation in civil proceedings in the implementation of human rights and the principle of expeditiousness of proceedings is further analysed, concluding that in the context of these criteria, the Lithuanian civil procedure is effective, and the European Court of Human Rights has recognised only a few infringements after the cassation proceedings. Author has also evaluated length of cassation procedures and made a conclusion that in this regard cassation in Lithuania is also effective. Finally, the model of specialisation of judges in the Supreme Court is evaluated and the related problem of unevenness and lack of needed specialisations is discussed.

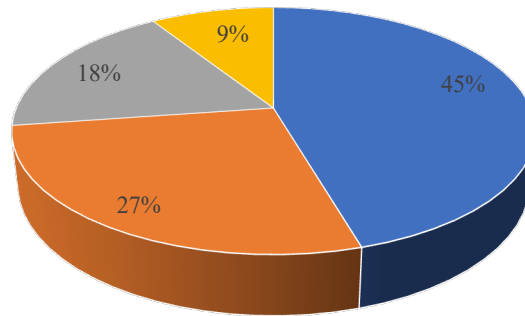
PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų apklausos rezultatai

Kokiu būdu, jūsų nuomone, kasacijos efektyvumas Lietuvoje galėtų būti pagerintas?

- Reikia imtis priemonių kasacinių skundų kokybės gerinimui (riboto advokatų, galinčių teikti skundus, sąrašo sudarymas, advokatų mokymai ir pan.)
- Reikia keisti atrankos kolegijos darbo modelį, siekiant užtikrinti, kad teismą pasiektų tik reikšmingi teisės klausimai;
- Reikia gerinti kasacinio teismo priimamų nutarčių kokybę (argumentavimą, motyvų suprantamumą, naujų teisės aiškinimo taisyklių formulavimą ir pan.);
- Kita: Laikas diskutuoti dėl atrankos procedūrų tobulinimo: atsiliepimo į kasacinį skundą įvedimo; galimybės priimti skundą tik dėl dalies motyvų ir pan.

Apklausa atlikta naudojantis <https://apklausa.lt>. Iš viso apklausoje sudalyvavo 6 teisėjai.